

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Kokemusasiantuntijuus suomalaisissa tieteellisissä julkaisuissa - kirjallisuuskatsaus kokemusasiantuntijuudesta

Paattiniemi, Jukka

2019 Laurea

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kokemusasiantuntijuus suomalaisissa tieteellisissä julkaisuissa -
kirjallisuuskatsaus kokemusasiantuntijuudesta

Jukka Paattiniemi
Sosionomikoulutus,
rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2019

Jukka Paattiniemi

**Kokemusasiantuntijuus suomalaisissa tieteellisissä julkaisuissa -
kirjallisuuskatsaus kokemusasiantuntijuudesta**

Vuosi	2019	Sivumäärä	40
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön tarkoituksena on ollut tehdä kirjallisuuskatsaus suomalaisista tieteellisistä artikkeleista, väitöskirjoista ja lisensiaattitöistä, jotka koskevat kokemusasiantuntijuutta. Tavoitteena on selvittää opinnäytetyölläni, miten kokemusasiantuntijuus määritellään ja mitä kokemusasiantuntijuuteen liittyvää tutkitaan näissä tieteellisissä töissä. Opinnäytetyö on toteutettu kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmällä. Kirjallisuuskatsauksen tuloksia tullaan hyödyntämään Valo-valmennusyhdistyksen KEIJO-projektissa.

Opinnäytetyöni perusteella kokemusasiantuntija voidaan määritellä sosiaali- ja terveysongelmista kärsineeksi ja niistä kuntoutuneeksi ihmiseksi, joka on osin koulutettu kokemusasiantuntijaksi. Kirjallisuuskatsauksen perusteella termi kokemusasiantuntija ei ole selkeä ja yhtenäinen. Tutkimusmateriaalien perusteella voi myös esittää, että palveluiden kehittäminen ja kokemusasiantuntijakoulutus ovat asiat, joita pääosin on tutkittu. Opinnäytetyöni perusteella voi myös todeta, että pääosa tutkimuksista on tehty yhteistoiminnan näkökulmasta.

Asiasanat: kokemusasiantuntija, kokemusasiantuntijuus, vertaistuki

Jukka Paattiniemi

**Experience expertise in Finnish scientific publications -
narrative literature review on experience expertise**

Year	2019	Pages	40
------	------	-------	----

The purpose of this Bachelor's thesis was to make a literature review of Finnish scientific articles, doctoral theses and Licentiate works concerning expertise by experience. The objective was to clarify how expertise by experience is defined and what elements of expertise by experience are studied in scientific papers. The study was carried out as a descriptive literature review. The results of the literature review will be utilised in the KEIJO project of Valo-valmennusyhdistys.

On the basis of this study, an expert by experience can be defined as a person who has suffered from social problems and health problems and has since been rehabilitated and trained partly as an expert by experience. On the basis of the literature review, the term expert by experience is not clear and uniform. Also on the basis of the study materials one can propose that the development of the services and the education of experts by experience are matters which have mainly been studied. On the basis of this study one can also state that most of the studies have been made from the point of view of cooperation.

Keywords: expert by experience, expertise by experience, peer support

Sisällys

1	Johdanto	6
2	KEIJO-projekti ja Valo-valmennusyhdistys	6
3	Yhteiskunnalliset lähtökohdat	7
3.1	Lait ja säädökset	7
3.2	Kokemusasiantuntijatoiminnan juuret	8
3.3	Kansalaisten osallistuminen palveluiden kehittäjänä	8
4	Teoreettinen viitekehys	10
4.1	Osallisuus ja osallistuminen	11
4.2	Vertaistuki, vertaistoimija ja vertaistoiminta	11
4.3	Kokemusasiantuntijuus ja kokemusasiantuntija	11
4.4	Prosessi kokemusasiantuntijaksi	12
4.5	Kokemusasiantuntijakoulutus	14
5	Toteutus	14
5.1	Kvalitatiivinen vai kvantitatiivinen tutkimus?	15
5.2	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	15
5.3	Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen eri vaiheet	16
5.4	Tutkimuskysymykset, hakusanat ja aineiston valitseminen	18
5.5	Kuvailun rakentaminen aineistosta	19
5.6	Tuotetun tuloksen tarkasteleminen	19
6	Tulokset kirjallisuuskatsauksesta	20
6.1	Artikkeleissa ja tutkimuksissa vain puolessa kokemusasiantuntija määritellään koulutuksen kautta	20
6.2	Yhteiskehittäminen kokemusasiantuntijatutkimuksen yleisimpänä näkökulmana	22
7	Johtopäätökset	25
7.1	Kokemusasiantuntijuuden määrittelyn moninaisuus ja monimerkityksellisyys	25
7.2	Yhteiskehittäminen kokemusasiantuntijuuden näkökulmana	27
8	Pohdintaa	28
	Liitteet	35

1 Johdanto

Kokemusasiantuntijuus ja kokemusasiantuntijat ovat nousseet viime aikoina esille yhä enemmän sosiaali- ja terveystieteiden keskusteluissa. Keskustelu on liittynyt asiakasosallisuuteen ja palveluiden kehittämiseen. Kokemusasiantuntijoita voidaan käyttää palveluiden kehittämisessä ja asiakasosallisuuden lisäämisessä. Kokemusasiantuntijuus on kuitenkin hyvin vanha ilmiö, ja aktiivisesti tätä ilmiötä ollaan tuotu palvelujärjestelmään maassamme jo lähes kahdenkymmenen vuoden ajan. Kokemusasiantuntijan rooli ja paikka sosiaali- ja terveyssektorilla on kuitenkin vieläkin epäselvä. Kokemusasiantuntijuus liittyy osallisuuden ja osallistumisen ajatuksiin. Kansalaisen osallisuus ja osallistuminen ovat hyvin tärkeitä nykyajan yhteiskunnassa. Kokemusasiantuntijuus ja kokemusasiantuntija liittyvät tätä kautta yhteiskunnalliseen keskusteluun vahvasti.

Kokemusasiantuntijuutta on tutkittu Suomessa AMK, YAMK ja pro gradu -tasolla laajasti. Väitöskirjojen, lisensiaattitöiden ja vertaisarvioitujen artikkelien tasolla tutkimusta on kuitenkin niukasti. Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa, miten kokemusasiantuntijuus on määritelty näissä väitöskirjoissa, lisensiaattitöissä ja vertaisarvioituissa artikkeleissa ja pohtia, mitä näissä tutkimuksissa on tutkittu kokemusasiantuntijuuteen liittyen. Tarkastelen siis kokemusasiantuntijuudesta tehtyjä tieteellisiä artikkeleita. Kirjallisuuskatsaus on tehty KEIJO-projektille ja heidän toimeksiannostaan. Uskon, että opinnäytetyön tutkimustulosta tullaan hyödyntämään myös tulevaisuuden opinnäytetöissä.

2 KEIJO-projekti ja Valo-valmennusyhdistys

Laurea-ammattikorkeakoulussa alkoi syksyllä 2018 kokemusasiantuntijuuteen liittyvä KEIJO-projekti. KEIJO on itsenäinen Valo-valmennusyhdistyksen projekti, joka toimii Laurea-ammattikorkeakoulu Tikkurilan tiloissa ja on osana oppilaitoksen opintoja. Hankkeen ulkopuolisena kumppanina toimii Rikosseuraamuslaitos. Projektissa mukana on myös Stadin ammattiopistot ja työvoimapalvelut. KEIJO-hanketta rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto. KEIJO-projektissa koulutetaan rikos- ja päihdetaustaisia henkilöitä kokemusasiantuntijoiksi. Kokemusasiantuntijaopinnot kestävät kolme kuukautta ja niihin kuuluu oppimistehtäviä, projektitehtäviä ja tutustumiskäyntejä. Kolmen kuukauden teoriajakson jälkeen opiskelijat siirtyvät suorittamaan työharjoittelun. Työharjoittelu suoritetaan sosiaali- ja rikosseuraamusalalla. (Laurea-ammattikorkeakoulu.)

Hankkeen keskeinen ajatus on tarjota rikos- ja päihdetaustaisille henkilöille väylä työelämään. Ajatuksena on myös se, että prosessi vahvistaa yhteiskuntaan kuulumisen kokemusta opiskelijoissa. Hankkeen tavoitteena on myös kehittää rikosseuraamusalan kokemusasiantuntijoiden ja

alan ammattilaisten yhteistyötä. Hankkeen kohderyhmä on rikos- ja päihdetaustaiset henkilöt, joiden toipuminen on jo edennyt. Rikos- ja päihdetaustaisilla henkilöillä on heikko työmarkkina-asema, ja hankkeen tarkoituksena onkin vahvistaa heidän työllistymismahdollisuuksiaan kehittämällä laaja koulutuskokonaisuus. Osallistumisen edellytyksenä on se, että henkilön oma toipuminen on edennyt. Osallistujilta vaaditaan myös sitä, että heidän tavoitteenaan on koulutuksen hankkiminen ja suuntaaminen kohti avoimia työmarkkinoita. (Laurea-ammattikorkeakoulu.)

Keijo-projektin opintokokonaisuus sisältää 15 op opintoja. Yksi hankkeen tavoitteista on siirtää sen aikana kehitetty koulutusmalli osaksi virallista koulutusrakennetta. Koulutusmallin sisällä on oppisisältöjen lisäksi kaksi prosessia tukevaa elementtiä. Ohjauksellinen elementti liittyy henkilön omaan toipumisprosessiin. Tiivis työhönvalmennus on elementti, jossa koulutuksen läpikäynyt henkilö ohjataan vahvasti kohti jatko-opintoja ja työmarkkinoita. Tämän hankkeen tavoitteellinen lopputulos on malli kokemusasiantuntijakoulutuksesta ja ehdotus opetussuunnitelmasta ja näyttötutkinnon rakenteesta. (Laurea-ammattikorkeakoulu.)

3 Yhteiskunnalliset lähtökohdat

Tässä kappaleessa käsittelen kokemusasiantuntijuuden yhteiskunnallisia lähtökohtia. Esittelen lainsäädäntöämme liittyen osallisuuteen, osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Esittelen myös kokemusasiantuntijatoiminnan juuria, jotka ovat kolmannen sektorin järjestötoiminnassa. Vertaistoiminta ja vertaistuki ovat olleet pohjana kokemusasiantuntijuudelle. Käsittelen myös sitä, miten yhteiskunnassa on ajateltu asiakkaiden osallistumisesta palveluiden kehittämiseen ja mihin lähtökohtiin se on yhteiskunnallisesti liittynyt.

3.1 Lait ja säädökset

Kokemusasiantuntijuus liittyy paljon ajatukseen kansalaisten osallistumisesta ja vaikuttamisesta, joita myös säädellään monissa laeissa ja säädöksissä. Kansalaisten osallistumista ja vaikuttamista käsitellään esimerkiksi perustuslaissa, kuntalaissa, sosiaalihuoltolaissa ja laissa sosiaalihuollon asiakaan asemasta ja oikeuksista.

Suomen perustuslaissa todetaan: *'Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon'* (Perustuslaki 1999/731 § 14). Suomen kuntalaissa taas todetaan: *'Kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Valtuuston on pidettävä huolta monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ja menetelmistä.'* (Kuntalaki 2015/410 § 22). Sosiaalihuoltolaissa todetaan: *'Asiakaan*

etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan’ (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301 § 4). Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista taas todetaan: *’Tämän lain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. -- Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.’* (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812 § 1&8). Tämän perusteella vaikuttaminen ja osallistuminen itseä koskeviin päätöksiin, asiakaslähtöisyys ja asiakkaan edun keskeisyys näkyvät laissa selvästi.

3.2 Kokemusasiantuntijatoiminnan juuret

Kokemusasiantuntijatoiminnalla on juuret kolmannella sektorilla. Toiminta on muotoutunut erilaisissa järjestöissä vertaistukitoiminnan pohjalta. Näissä kolmannen sektorin kuntoutuspalveluissa on aina ollut kokemustiedolla ja vertaistuellä merkittävä osa. Näiden järjestöjen palveluissa on paljon vertaistukeen pohjautuvia käytäntöjä. Esimerkkinä voidaan mainita Kalliolan settlementti ja AA-toiminta. Maassamme perustettiin kokemuskoulutusverkosto vuonna 1997. Nykyään verkostossa on mukana 29 järjestöä ja 360 kokemuskouluttajaa. 2000-luvun alussa järjestöjen mielenterveyskuntoutuksessa lisääntyi kokemusasiantuntijoiden käyttö. Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry käynnisti 2001 edelleen toiminnassa olevan kokemusasiantuntijatoiminnan. Myöhemmin kokemusasiantuntijatoimintaa on toteutettu erilaisissa Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamissa projekteissa. Vähitellen kokemusasiantuntijatoiminta on siirtynyt myös julkisiin palveluihin. (Hietala & Rissanen, 2015, 12-13.)

3.3 Kansalaisten osallistuminen palveluiden kehittäjänä

Suomessa usein viitataan brittiläiseen keskusteluun sosiaalihuollon muutoksesta ja asiakaslähtöisyydestä. Britanniassa suoritettiin sosiaalipalveluiden reformi, jossa katsotaan olevan viisi eri muutoskohtaa. Näistä muutoksista neljäs ja viides muutos liittyvät osallisuuteen ja osallistumiseen vahvasti. Kun kolmannessa muutoksessa painotettiin sitä, että asiakas saa vapaasti valita palvelunsa, niin neljännen muutoksen ajatuksena oli, että kuunnellaan asiakasta. Viidennessä muutoksen vaiheessa on edetty siihen, että palveluita pyritään tuottamaan yhdessä asiakkaiden kanssa. (Toikko 2012, 49.) Toisaalta brittiläinen malli on uudistettu markkina-ajatuksen kautta ja siinä keskiössä on ollut palvelurakenteiden kehittäminen. Uudistuksessa on korostettu taloudellisuutta, tuottavuutta ja vaikuttavuutta. Toinen uudistuksen perusajatuksista on ollut asiakkaan mahdollisuus valita. Keskiössä ei siis ollut asiakkaan kuuleminen ja palveluiden tuottaminen asiakkaan kanssa. Suomen mallia voidaan kutsua julkisvaltakeskeiseksi malliksi,

jossa toimeentuloturvan hoitaa valtio ja palvelut tuottaa kunta. (Toikko 2012, 51-52.) Toki viimeaikainen kehitys myös meillä on tarkoittanut sitä, että enenevässä määrin palveluita tuottavat yksityinen ja kolmas sektori. Yksi suuri uudisajatus oli Juha Sipilän vaalikaudella 2015-2019 yritetty Sosiaali- ja terveysuudistus. Uudistuksen toteutuessa perusajatus olisi ollut se, että yksityinen puoli olisi ollut julkisen puolen rinnalla tuottamassa palveluita ja asiakas olisi saanut vapaasti valita palveluntuottajan. (Hallitusohjelma 2015.)

Suomessa on 2000-luvun alusta saakka pyritty kehittämään kansalaisten osallistumista palveluihin muutenkin kuin asiakkaana. Ajatusta siitä, että asiakkaat arvioivat palveluita ja osallistuvat niiden toteuttamiseen, ei oikeastaan kukaan vastusta. Ongelmana on ollut se, ettei poliittisia ja hallinnollisia käytäntöjä muutettu siten, että se mahdollistaisi tämänkaltaisen osallistumisen palveluihin. Sosiaalijärjestelmämme historiassa kiinnostus asiakkaiden näkökulmaan on ollut vaihtelevaa. 1970- ja 1980-luvuilla kiinnostus liittyi osaksi julkisen sektorin kasvamisen prosessia. 2000-luvun molemmin puolin kiinnostus liittyi hyvinvointipalveluiden modernisointiprosessiin. Palveluiden kehittämistyössä ongelmana saattaa olla se, että jos tavoitellaan säästöjä tai parempaa tehokkuutta, niin se ei välttämättä tarkoita asiakkaan tarpeiden kannalta parasta vaihtoehtoa. (Tammelin 2010 17-18.)

Asiakasosallisuus on teema, jota on sosiaalityössä totuttu korostamaan perustana kaikelle toiminnalle. Asiakasosallisuus on siis ollut asiana koko ajan sosiaalityön ytimessä. Toisaalta asiakasosallisuus on esimerkiksi kuntasektorilla ollut aihe, josta ei oikein tiedetä, miten sitä kehitettäisiin. Vaikuttaa siltä, että aikaisemmin mainittuja rakenteita ei ole muutettu tahtotilan mukaiseksi. Tämä taas on aiheuttanut juuri sen, että asiakasosallisuuden käytänteitä ei ole pystytty kehittämään ja asia on jäänyt tavallaan sosiaalityön sisälle suureksi, tavoiteltavaksi ajatukseksi. Nyt 2010-luvun alkupuolella alkanut sosiaalihuollon kokonaisuudistusprosessi on nostanut taas asiakasosallisuuden mukaan aktiiviseen keskusteluun. Sosiaalihuollon kokonaisuudistuksen väliraportissa todetaankin, että asiakasta ei tulisi pitää vain toiminnan objektina, vaan hänelle tulisi antaa aina mahdollisuus osallistua oman sosiaalihuollon suunnitteluun ja sen toteuttamisesta päättämiseen. (Tammelin 2010, 18.)

Asiakasosallisuuden toteuttamisessa on kuitenkin ilmennyt puutteita. Esteinä ovat olleet poliittiset ja lainsäädännölliset esteet, hallinnolliset esteet, ajatus siitä, että vain asiantuntijoiden tieto on oikeaa, ymmärtämisongelmat asiakkaiden ja työntekijöiden välillä, resurssiongelmat ja henkilökohtaiset esteet kuten työntekijöiden asenteet. Kansalaisten osallisuutta voidaan kuvata kolmen eri tason avulla. Ensimmäisellä tasolla ei ole kyse osallistumisesta, vaan toiminnan tavoite voi olla oman elämän hallinta ja asiakkaan tuleminen oman ympäristönsä aktiiviseksi jäseneksi. Toisella tasolla asiakas voi esimerkiksi osallistua palvelusta tiedottamiseen ja asiakasta voidaan konsultoida palveluiden kehittämisestä. Kolmannella ja korkeimmalla tasolla asi-

akkuus muuttuu täysivaltaiseksi toimivallaksi. Asiakkaalla voi olla valtaa toiminnan toteuttamisessa ja he voivat esimerkiksi osallistua täysivaltaisesti organisaation johtamiseen ja hallintoon. Suomessa julkisten palveluiden puolella asiakasosallisuus toteutuu usein korkeintaan toisella tasolla. Kolmannella sektorilla asia on hieman toisin, sillä toimintalogiikkaan kuuluu, että asiakkaat ja asiakasjärjestöt osallistuvat kaikkeen päätöksentekoon. (Tammelin 2010, 19-21.)

Näitä edellä mainittuja tasoja on muokattu Bottom Up -hankkeen kansainvälisessä kehittämissyhmässä yhdessä Glasgow Galedonian Universityn tutkijoiden kanssa. Tämän perusteella osallistuminen on jatkumo, joka alkaa aina dialogista. Dialogista osallistuminen voi jatkua seuraavalle tasolle, joka on asiakkaan konsultaatio. Kysymys on asiakaspalautteesta, jonka tulkintaan asiakas itse osallistuu. Tällä tasolla asiakkaat pyritään näkemään sellaisina asiantuntijoina, jotka ovat mukana palveluiden kehittämisessä. Konsultaatiotasolta osallistuminen voi edetä siihen, että asiakas sitoutuu palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Osallistumisen viimeisellä tasolla asiakas voi olla mukana management-toiminnassa. Tällöin palveluiden käyttäjät osallistuvat esimerkiksi rekrytointiprosessiin tai budjettineuvotteluihin. Ajatuksena on se, että tämä osallistuminen parantaa palveluiden laatua, varmistaa palveluiden riittävän tason ja oikean kohdentamisen. (Toikko 2006, 18-19.)

Asiakkaiden aktivoimisen on katsottu olevan keskeinen ratkaisu syrjäytymisen ongelmaan. On kuitenkin kritisoitu sitä, että tämän aktivoinnin tarkoitus on muuttaa asiakasta, ei järjestelmää. Kun instituutioiden rakenteita ja toimintaa kehitetään, se tapahtuu ilman asiakkaita. Julkisten palveluiden kehittäminen voidaan nähdä siten, että luodaan neljä eri kehittämisen lohkoa. Tässä on ajatuksena se, että kehittämistä tarkastellaan julkisen palvelun kehittämisen kannalta. Kehittäminen kuvion mukaan suuntautuu ammattilaisten omaan toimintaan ja osaamisen kehittämiseen, virallisten yhteistyörakenteiden ja järjestelmien kehittämiseen, yhteistyöhön asiakkaiden kanssa ja yhteistyöhön kansalaisjärjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. (Toikko 2006, 13-14.)

4 Teoreettinen viitekehys

Tässä kappaleessa käsitellään opinnäytetyöhöni oleellisesti liittyvä tietoperusta. Määrittelen tässä tärkeimmät käsitteet. Määrittelen, mitä on osallistuminen, osallisuus, vertaistuki, vertaistoiminta ja kokemusasiantuntija. Selvitän, millainen on prosessi kokemusasiantuntijaksi. Näiden lisäksi määrittelen kokemusasiantuntijakoulutuksen. Käsitteistä voi olla toisistaan eroavia määritelmiä. Valitsen kuitenkin perustellen, mitä määritelmää tulen tässä työssä käyttämään. Kokemusasiantuntijuuden prosessista tulen esittämään kaksi eri näkökulmaa. Nämä näkökulmat eivät sulje toisiaan pois.

4.1 Osallisuus ja osallistuminen

Kokemusasiantuntijuuteen liittyy vahvasti osallisuus ja osallistuminen. Käsitteet liittyvät vahvasti toisiinsa. Ne kuitenkin myös eroavat toisistaan selvästi. Välillä käsitteitä on käytetty lähes synonyymeinä kuvaamaan asiakkaan osallistumista omaan hoitoprosessiinsa. Käsite osallistuminen voi olla aktiivista, tarkoituksellista, passiivista tai muodollista. Osallisuuden taas katsotaan olevan laajempi ilmiö. Se tarkoittaa jatkuvaa osallistumista. (Kujala 2003, 47.) Tässä opinnäytetyössä käsittelen osallisuutta osallisuuden kokemuksen kautta – kokemuksen, joka muotoutuu aktiivisena osallistumisena vertaisryhmissä toimintaan ja on samalla ensimmäinen askel kohti kokemusasiantuntijuutta.

4.2 Vertaistuki, vertaistoimija ja vertaistoiminta

Timo Toivio ja Esa Nordling (2013) määrittelevät vertaistuen samankaltaisten elämäkokemusten ja samankaltaisten elämänvaiheiden läpi eläneiden ihmisten keskinäiseen tasa-arvoisuuteen, solidaarisuuteen, kuulluksi ja ymmärretyksi tulemiseen sekä kohtaamiseen ja keskinäiseen tukeen perustuvaksi ihmissuhteiden muodoksi. Vertaistuki on tyypillisimmillään arkipäiväistä ja vapaamuotoista, mutta voi olla myös organisoitua ja tavoitteellista. (Nordling & Toivio 2013, 328-329.) Vertaistoimija voidaan määritellä myös henkilöksi, joka toimii palvelujärjestelmässä asiakkaan hoidon tukena. Vertaistoimija voi myös toimia tukena vertaisryhmissä tai yksilölle tukihenkilönä. Ajatuksena se, että vertaistoimijalla on taustalla samankaltaisia kokemuksia ja elämäntilanteita kuin yhteistyössä toimivalla asiakkaalla. Osaaminen ja tieto perustuu omiin kokemuksiin elämän varrelta. Kyse on vuorovaikutuksellisesta auttamisesta ja tukemisesta. (Hurri, Kokkonen, Kurki & Rätty 2017, 5.)

Vertaistoiminnalla on juuret 1930-luvulla, kun USA:ssa alkoi AA-toiminta ja sitä kautta vertaisryhmät. Suomessa ensimmäiset AA-vertaisryhmät alkoivat 1940-luvulla. Anonyymit alkoholistit olivat siis vertaistoiminnan uranuurtajia. 1990-luvun puolivälissä vertaistoiminta alkoi yleistyä vammais-, potilas-, omais- ja päihde- ja mielenterveysjärjestöissä. Vertaistoiminta voidaan määritellä samankaltaisessa tilanteessa elävien ja samankaltaisia asioita kokeneiden ihmisten keskinäiseksi tueksi, avuksi ja kokemusten jaoksi. Vertaistoiminta voi olla joko ryhmämuotoista tai kahdenkeskeistä toimintaa. (THL 2015, 239.)

4.3 Kokemusasiantuntijuus ja kokemusasiantuntija

Nykyisin vakiintuneita termejä sosiaalityössä ovat asiakas ja palveluiden käyttäjä. Termit ovat kuitenkin ristiriitaisia ja ne pohjautuvat vanhoihin sosiaalityön käytäntöihin. Ne viittaavat ikään kuin kohteisiin ja passiivisuuteen. Uuden ajattelun myötä on tullut käsitteet kokemusasiantuntijuus ja kokemusasiantuntija. Kokemusasiantuntijatoiminnalla on juuret kolmannella sektorilla. Toiminta on muotoutunut erilaisissa järjestöissä vertaistukitoiminnan pohjalta. Näissä kolmannen sektorin kuntoutuspalveluissa on aina ollut kokemustiedolla ja vertaistuellalla merkittävä

osa. Kokemusasiantuntijuudella on monia eri ulottuvuuksia ja näkökulmia. Kokemusasiantuntijan näkökulmasta voidaan kokea voimaantumisen tunnetta tai ylpeyttä asenteiden muuttamisesta. Palveluiden näkökulmasta kokemusasiantuntijuus voidaan kokea tarvelähtöisyyden lisääntymisenä ja vertaistuen merkityksenä toiminnassa. Kokemusasiantuntija voidaan määritellä henkilöksi, joka on käynyt kokemusasiantuntijakoulutuksen. Hänellä on kokemusta esimerkiksi sairastumisesta, kriisistä tai vaikeasta elämäntilanteesta. Näissä tilanteissa hän on ollut itse kokija tai kuntoutuja tai vaihtoehtoisesti käynyt läpi prosessia läheisen roolista. Kokemusasiantuntijalla on tietoa siitä, mitkä tekijät ovat auttaneet toipumisprosessissa. Hänellä tulee olla myös halu auttaa muita samassa tilanteessa olevia ja kehittää järjestelmän palveluita. (Ahonen, Kostiainen, Rissanen, Rotko & Verho, 2014, 6.)

Toimiminen kokemusasiantuntijana edellyttää riittävän pitkälle edennyttä kuntoutumisprosessia. Se edellyttää myös riittävää kykyä ja taitoa käyttää omia kokemuksia erilaisissa tilanteissa. Toimiminen kokemusasiantuntijana vaatii rinnalleen myös teoreettista tietoa ja valmiuksia toimia. Tämän kaiken vuoksi kokemusasiantuntijuus vaatii pohjalle koulutusta. Kokemusasiantuntijaksi tuleminen on prosessimuotoista kehittymistä ja se on usein hyvin pitkä prosessi. (Hurri ym. 2017, 5.) Kokemusasiantuntija voi tarkoittaa myös yhdistyksissä ja järjestöissä vertaisryhmissä tapahtuvaa vertaistoimintaa. Vertaistoiminnan ja kokemusasiantuntijatoiminnan ero on siinä, että vertainen toimii oman viiteryhmänsä sisällä, kun taas kokemusasiantuntija toimii oman viiteryhmänsä ulkopuolella alan ammattilaisten rinnalla. (Ahonen ym. 2014, 6.) Tässä opinnäytetyössä en sisällytä kokemusasiantuntijoiksi eri järjestöjen ja yhdistysten vertaistyötä tekeviä. Kokemusasiantuntija on siis kokemusasiantuntijakoulutuksen käynyt henkilö, jolta löytyy kokemusta sairastumisesta, kriisistä tai vaikeasta elämäntilanteesta ja hänellä on tietoa tekijöistä, jotka ovat auttaneet toipumisprosessissa.

4.4 Prosessi kokemusasiantuntijaksi

Kokemusasiantuntijaksi tuleminen voidaan kuvata prosessina, eräänlaisena voimaantumisen tai eheytymisprosessina. Tässä kappaleessa tuon esille kaksi eri näkökulmaa tähän prosessiin. Toinen näkökulma vie kohti kokemusasiantuntijuutta osallisuuden ja vertaisuuden kautta. Toinen näkökulma pohtii henkilökohtaista, yhteisöllistä ja rakenteellista kokemusasiantuntijuutta etenevänä prosessina.

Meriluoto, Marila-Penttinen ja Lehtinen (2015) antavat yhden näkökulman kokemusasiantuntijuuden prosessiin. Heidän mukaansa kokemusasiantuntijuus on etenevä prosessi, joka etenee osallisuuden ja vertaisuuden kokemuksen kautta kokemusasiantuntijuuteen. Keskiössä on yksilöiden jakama kokemustieto, joka muodostuu prosessissa yhteisölliseksi kokemusasiantuntijuudeksi. Tällä tiedolla ja prosessilla on myös yhteiskunnallinen merkitys. Asiakkaiden osallistuminen ja kokemuksellisen tiedon esiin tuominen on tässä mielessä hyvin tärkeää. Tällä tavalla

esille tuodulla tiedolla on mahdollisuus muuttaa järjestelmää esimerkiksi korjaamalla vääriä käsityksiä ja tietoja. (Meriluoto, Marila-Penttinen & Lehtinen, 2015, 16,18.)

Meriluodon ym. (2015) mukaan kokemusasiantuntijuus pitäisi ymmärtää osana läpikäytyä prosessia. Kokemusasiantuntijuus ei ole mitään sellaista, johon ryhdytään, vaan asia, johon kasveetaan pitkän prosessin myötä. Meriluoto ym. (2015) käyttivät esimerkkinä väkivallasta selviytyneiden naisten tarinoita. Tarinoissa akuutissa kriisivaiheessa haettiin apua omaan kriisiin. Apua haettaessa auttajan ja autettavan välille syntyi osallisuuden kokemus. Tämä kokemus oli tärkeä ensiaskel tässä prosessissa. Kohtaamisessa autettava koki tulleen kuulluksi ja sai tunteen siitä, että sai itse vaikuttaa omaan prosessiinsa. Syntynyt osallisuuden kokemus autettavan ja auttajan välille aloitti prosessin, jossa kokemus alkoi jäsentyä tiedoksi. Kokemuksen muuttuminen tiedoksi edellyttää sitä, että autettava ja auttaja kokevat tiedon merkitykselliseksi. Tiedon, joka on tullut eletyn elämän ja autettavan ja autetun dialogisen suhteen kautta. (Meriluoto ym. 2015, 19, 22-25). Ensimmäinen askel on siis autettavan ja autetun kohtaaminen, jossa syntyy osallisuuden kokemus. Osallisuuden kokemuksen edellytyksenä on tunne kuulluksi tulemisesta siitä, että vaikuttaa itse omaan prosessiinsa.

Seuraavassa vaiheessa on mahdollista syntyä vertaisuuden kokemus. Tässä vaiheessa ollaan prosessissa usein vedenjakajalla. Prosessin keskellä oleva usein pohtii vaihtoehtoja vanhan elämän ja uuden suunnan välillä. Vaihtoehtoina ovat paluu tai pysyminen vanhassa tai sitten siirtyminen uuteen. Usein tässä kohdassa pohditaan myös sitä, kiinnostaako oma tarina muita ja uskaltaako oman tarinansa kertoa muille. Ajatuksissa on usein myös se, tuleeko aidosti ymmärretyksi. Tässä kohdassa prosessia oma autetuksi tuleminen voi kanavoitua tarpeeksi ja haluksi auttaa muita samassa tilanteessa olevia. Aktiivinen muiden auttaminen tukee auttajan omaa prosessia ja vahvistaa omia voimavaroja. Auttajaksi siirtynyt voi kokea itsensä aktiivisena toimijana ja löytää omia voimavaroja ja vahvuuksia. Kokemus itsestä tärkeänä ja kykenevänä vahvistuu tämän prosessin vaiheen kautta. (Meriluoto ym. 2015, 25-26.) Toinen askel on siirtyminen aktiiviseksi muiden samassa tilanteessa olevien auttajaksi. Tämä auttajaksi siirtyminen tukee samalla auttajan omaa prosessia, ja kokemus itsestä tärkeänä ja kykenevänä vahvistuu.

Kun kokemusasiantuntijuus on osana ihmistä, ollaan jo hyvin pitkällä prosessissa. Tässä vaiheessa omat, raskaat kokemukset eivät enää dominoi ajatuksia. Kokemukset ovat siirtyneet tasapainoisesti osaksi normaalia elämää. Voidaan sanoa, että kokemusasiantuntijuus on tullut osaksi ihmistä. Tässä kohtaa omaa prosessia on käyty läpi hyvin pitkälle ja on tunne siitä, että kykenee seisomaan omilla jaloillaan. Oman prosessin yhteydessä autettavasta on kasvanut tasapainoinen, itsenäinen kokemusasiantuntija. Tässä prosessin vaiheessa osa kokemusasiantuntijoiksi kasvaneista suuntaavat täysin eri ympyröihin. Heille prosessi on ollut välivaihe kohden normaalia elämää. Osa kokemusasiantuntijoista taas jää sisälle läpikäytyyn prosessiin. Heistä tulee itsenäisiä kokemusasiantuntijoita, jotka auttavat ja kouluttavat nyt muita tässä samassa

prosessissa. (Meriluoto ym. 2015, 26.) Kolmas askel on kokemusasiantuntijuusprosessin loppukohta. Tässä kohdassa itsenäisiksi kasvaneet kokemusasiantuntijat joko siirtyvät ulos läpikäydystä prosessista tai jäävät auttajiksi ja kouluttajiksi prosessiin.

Toisen näkökulman kokemusasiantuntijuuteen antavat tutkijat Liisa Hokkanen ja Anna Nikupeteri (2015). He ovat kuvanneet kokemusasiantuntijuuden kehittymistä kolmiosaisella mallilla, jossa edetään henkilökohtaisesta yhteisölliseen ja sieltä rakenteistuneeseen kokemusasiantuntijuuteen. Prosessin ensimmäinen askel on avun saaminen dialogisessa, asiakaslähtöisessä prosessissa. Tällöin avun saaja kokee, että hän on oman elämänsä asiantuntija ja että tämä tieto on arvokasta. Seuraavassa vaiheessa muodostuu yhteisöllinen, vertaisuuteen perustuva kokemustietous. Tällöin vertaisryhmissä asiakas tulee kuulluksi ja hän kuulee vertaiskokemuksia, jakaa kokemusmaailmaansa muiden kanssa ja sanoittaa uudelleen omia kokemuksiaan. Tällä tavoin asiakas voi katsella omaa kokemustaan etäämmältä ja pohtia sitä osana ryhmän kokemusmaailmaa. Kolmannessa vaiheessa yhteisöllinen kokemus voi saada ihmiset organisoitumaan jonkin asian puolesta. Voi syntyä yhdistyksiä, seuroja tai verkostoja. Tälle tasolle kehittynyt kokemusasiantuntijuus voi suunnata yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tai palveluiden kehittämiseen palvelujärjestelmässä. Parhaimmillaan tällainen taho on osana päätöksentekoa yhteiskunnassa. (Meriluoto ym. 2015, 31-32.)

4.5 Kokemusasiantuntijakoulutus

Olen jo määritellyt kokemusasiantuntijuuden ja kokemusasiantuntijan henkilöksi, joka on käynyt kokemusasiantuntijakoulutuksen. KoKoA ry:n esittelyn mukaan, kokemusasiantuntijamalli perustuu ajatteluun, jonka mukaan työntekijän ja asiakkaan roolit eivät mene perinteisen ajattelun mukaisesti. Ajattelu lähtee perinteisten valta-asetelmien kyseenalaistamisesta, voimaantumisen ajatuksesta ja osallisuuden ja tasavertaisuuden ideasta. Kokemusasiantuntijakoulutus ei ole ammattitutkinto eikä se ole hoito-, kuntoutus- tai psykoterapiaryhmä. Koulutus ei myöskään ole sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisille suunnattu täydennyskoulutus. Koulutus sen sijaan antaa valmiudet toimia kokemusasiantuntijana erilaisissa sosiaali- ja terveydenhuollon kokemusasiantuntijatehtävissä ja toimii voimaannuttavana ja myönteisiä merkityksiä lisäävänä kokemuksena koulutuksen kävijälle. Koulutus voi myös motivoida hakeutumaan myöhemmin sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammatilliseen koulutukseen. (Kurki ym. 2017, 6.)

5 Toteutus

Tässä kappaleessa esittelen opinnäytetyöni toteutusta. Aluksi esittelen kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen eroja. Sitten esittelen valitun kuvailevan kirjallisuuskatsauksen metodin, esittelen omia valintoja metodin sisällä ja esittelen, miten metodi etenee askel askeleelta.

Tuon esille valitun tutkimuskysymyksen ja siitä luodut hakusanat. Esittelen myös hakuprosessia ja aineiston valintaprosessia.

5.1 Kvalitatiivinen vai kvantitatiivinen tutkimus?

Kun tutkimusta suunnittelee, ensimmäinen valinta liittyy siihen, tehdäänkö tutkimus määrällisenä vai laadullisena. Määrällisessä, eli kvantitatiivisessa tutkimuksessa pyritään selvittämään kysymyksiä lukumäärien ja prosenttiosuuksien avulla. Tutkimus edellyttää sitä, että on olemassa riittävän suuri ja edustava otos tutkittavaksi. Aineisto kerätään usein niin, että on olemassa valmiit tutkimuslomakkeet, joissa on valmiit vastausvaihtoehdot. Tutkimustuloksia kuvataan numeerisesti ja havainnollistaminen tapahtuu kuvioin ja taulukoin. Usein pyritään selvittämään eri asioiden välisiä riippuvuuksia tai muutosta tutkitussa ilmiössä. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus tehdään suppeasta aineistosta, joka analysoidaan hyvin tarkasti. Tarkoitus on ymmärtää tutkimuskohdetta käyttämällä psykologian ja käyttäytymistieteiden oppeja. Aineisto kerätään vähemmän rakenteellisesti ja se on usein tekstimuotoista. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää myös valmiita aineistoja. (Heikkilä 2014, 15-16.)

Tässä opinnäytetyössä käytin tutkimusmetodina kuvailevan kirjallisuuskatsauksen metodia. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on lähtökohdiltaan laadullinen metodi. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa voi kuitenkin olla myös määrällisiä osia. Opinnäytetyössä käsitelin aineistoa myös määrällisesti luodessani synteisiä aineistosta.

5.2 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Kirjallisuuskatsaus on osaltaan metodi, jota käytetään jokaisen tutkimuksen tai tutkimushankkeen perustutkimuksena. Ajatuksena on tehdä haku, jossa selvitetään tutkimusaiheeseen liittyvää aiempaa tutkimusta. Kirjallisuuskatsausta voidaan pitää myös omana tutkimusmenetelmänä, joka perustuu tieteelliseen toimintaan. (Axelin, Stolt & Suhonen 2015, 7.) Kirjallisuuskatsauksen tehtävän on kehittää ja rakentaa ja arvioida teoriaa. Tehtävän on myös luoda kokonaiskuvaa jostakin asiakokonaisuudesta, tunnistamaan sen ongelmia ja käsitellä sen historiaa. (Salminen 2011, 3.) Kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa kolmeen eri päätyyppiin. Ne ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja määrällinen meta-analyysi. Kirjallisuuskatsausten alatyyppejä on 14. Tyypittely määräytyy niille ominaisten näkökulmien mukaan. Erottelun ajatuksena on esimerkiksi se, miten katsauksen tyypilliset osat ovat toteutettuina. Välillä tyyppien erot ovat niin pieniä, että niitä on vaikeaa erottaa toisistaan. (Axelin ym. 2015, 8.)

Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta on Suomalaisessa perinteessä kutsuttu myös perinteiseksi, laadulliseksi tai narratiiviseksi kirjallisuuskatsaukseksi. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla pyritään usein etsimään, mitä ilmiöstä tiedetään ja mitkä ovat sen keskeiset käsitteet. Keskeisten käsitteiden osalta etsitään myös sitä, mitkä ovat niiden väliset suhteet. Tutkimuksen kohteena voi olla esimerkiksi se, mitä tutkitusta ilmiöstä keskustellaan, millaista keskustelu on ja minkälaisia teorioita ja kehityssuuntia ilmiöstä löytyy. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan löytää uusi tai erilainen näkökulma tutkittavaan ilmiöön. (Ahonen, Jääskeläinen, Kangasniemi, Liikanen, Pietilä & Utriainen 2013, 293-294.)

5.3 Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen eri vaiheet

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaiheet ovat tutkimuskysymysten muodostaminen, aineiston valitseminen, kuvailun rakentaminen ja tuotetun tuloksen tarkasteleminen. Luonteenomainen piirre kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on se, että nämä eri vaiheet kulkevat hermeneuttisesti ja päällekkäisesti suhteessa toisiinsa. Tutkimuskysymys tässä metodissa on usein kysymyksen muodossa ja sitä voidaan tarkastella yhdestä tai monesta eri tasosta tai näkökulmasta. Tutkimuskysymyksen tulee kuitenkin olla riittävän rajattu ja täsmällinen. Tällöin ilmiötä on mahdollista tarkastella syvällisesti. Aineisto valitaan tutkimuskysymyksen perustella ja ajatukseksi on valita aineisto, joka mahdollisimman hyvin vastaa tutkimuskysymykseen. Menetelmän aineistolähtöisyys ja ymmärtämiseen tähtäävä luonne vaikuttavat aineiston valintaan. Menetelmässä aineiston valinta ja analyysi tapahtuvat osittain samanaikaisesti. (Ahonen ym. 2013. 294-295.)

Aineisto muodostuu lopulta tutkimusaiheen kannalta merkityksellisestä tutkimustiedosta. Kuvaus aineiston valinnan prosessista kuuluu usein myös tutkimukseen. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston valinta voidaan tehdä implisiittisesti tai eksplisiittisesti. Molemmista tavoista aineisto haetaan tieteellisistä tietokannoista. Tapojen erona on kuitenkin valitun aineiston systemaattisuus ja raportointitapa. Implisiittisessä tavassa valita ei raportoida erikseen valittuja tietokantoja eikä aineiston valintaan liittyviä arviointikriteereitä. Lähteiden valintaan ja lähdekritiikkiin liittyvä argumentaatio tuodaan esiin aineiston käsittelyn ja kuvauksen kohdalla. Aineiston eksplisiittisessä valintatavassa kirjallisuuden valinta kuvataan hyvin tarkasti. Haut tehdään tietokantoihin tutkimuskysymyksen perusteella tehtyjen hakusanojen perusteella. Valittu aineisto ei kuitenkaan pelkästään perustu näihin ennalta määriteltyihin hakusanoihin. Näistä nimittäin voidaan kesken prosessin poiketa, jos tutkimuskysymyksiin vastaaminen niin vaatii. Keskeinen valintaperuste on aineiston sisältö ja sen suhde muihin valittuihin tutkimuksiin. Aineiston valinnassa tulisi keskittyä aikaisemman tutkimuksen sisällölliseen valintaan siten, että aineisto ja tutkimuskysymys refleктоivat keskenään, jolloin ne tarkentuvat koko prosessin ajan. (Ahonen ym. 2013. 295-296.)

Tutkittavan ilmiön kuvailun rakentaminen on tämän menetelmän keskeinen asia. Sen tavoitteena on tutkimuskysymykseen vastaaminen aineiston tuottamana laadullisena kuvailuna ja uusien johtopäätösten tekemisenä. Kuvailun ideana on yhdistää ja analysoida aineiston sisältöä kriittisesti ja syntetisoida sitä. Tässä prosessissa aikaisemman tutkimuksen tarkastelu voi johtaa uuden tulokannan syntymiselle ilmiöstä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa analyysin ideana ei ole aineiston referoiminen, tiivistäminen, siteeraaminen tai raportointi. Ajatuksena on tuoda esille aineiston sisäistä vertailua, aineistosta nousevan tiedon vahvuuksien ja heikkouksien analyysiä ja päätelmien tekemistä. Kun aineisto on valittuna, siitä haetaan ilmiön kannalta merkityksellisiä aiheita, jotka ryhmitellään sisällöllisesti kokonaisuuksiksi. Ilmiön kuvailu on aineistolähtöistä ja se vaatii aineiston syvällistä tuntemusta ja valitun aineiston hallintaa. Kuvailussa voi olla mukana myös määrällisiä menetelmiä. Tällä tavalla voidaan esittää tiettyjen teemojen tai asioiden esiintyvyyttä aineistossa. (Ahonen ym. 2013. 296-297.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tulosten tarkasteleminen on tutkimuksen viimeinen vaihe. Tulosten tarkasteleminen sisältää pohdintaa sisällöstä ja menetelmistä. Myös tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus arvioidaan tässä kohdassa tutkimusta. Keskeiset tulokset kootaan ja tiivistetään ja niitä tarkastellaan suhteessa joko käsitteelliseen, teoreettiseen tai yhteiskunnalliseen kontekstiin. Koska kuvaileva kirjallisuuskatsaus ei ole menetelmällisesti tarkka, valintojen ja raportoinnin eettisyys korostuu. Eettisyys korostuu niin tutkimuskysymyksen muodostamisessa, aineiston valinnassa ja raportoinnissa. Eettisyyttä ja luotettavuutta voidaankin parantaa siten, että koko tutkimusprosessi on läpinäkyvä ja johdonmukainen. Luotettavuuden kannalta, aineiston valinnan perusteiden kuvaus on tärkeää. Aineisto tulisi myös yhdistää vahvasti teoreettiseen taustaan. Johtopäätöksissä aineiston kritiikin ja johtopäätösten tulisi olla yhdenmukaisia tai samansuuntaisia. (Ahonen ym. 2013. 297-298.)

Tämä opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jossa aineistonvalinta tehtiin eksplisiittisesti tutkimuskysymyksen perusteella muodostettujen hakusanojen avulla. Tutkimus on pääosin laadullinen, kvalitatiivinen tutkimus, sisältäen kuitenkin määrällisen, kvantitatiivisen osuuden. Haut raportoidaan tarkasti ja aineistojen valintakriteerit esitetään selkeästi. Kirjallisuuskatsaukseen tutkimuksena kuuluu olennaisena se, että tutkimuskysymys muotoutuu prosessissa tarvittaessa ja muuttunut tutkimuskysymys vaikuttaa myös aineiston valintaan. Lähtökohta on kuitenkin se, että ennalta määritetty tutkimuskysymys ja sen pohjalta löydetty aineistot ovat pohjana tutkimukselle. Tutkimuskysymystä ja sen kautta hakusanoja muokataan vain siinä tapauksessa, että alkuperäisen idean kautta ei löydetä aineistoa tutkimukselle. Aineiston valinnan kriteeri tulee olla tarkka ja se on avattava tutkimuksessa selkeästi. Tutkimuksessa myös raportoidaan aineistohaut ja prosessi tarkasti. Tämä parantaa tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä ja mahdollistaa sen, että tutkimus voidaan halutessa toistaa.

5.4 Tutkimuskysymykset, hakusanat ja aineiston valitseminen

Tutkimuskysymystä hahmoteltaessa tulisi ottaa huomioon, että tutkimusongelmasta lähtevä tutkimuskysymys tulisi olla aiheeseen nähden olennainen. Se ei saisi olla liian suppea ja kysymykseen tulisi pystyä vastaamaan kirjallisuuden perusteella. Liian laaja kysymys tuo ongelman siitä, että löydetty aineistoa on liikaa ja liian suppea taas sen, että aineistoa ei löydy juuri ollenkaan. Kun tutkimuskysymykset on valittu, olisi hyvä pitää ne esillä tutkimusta tehdessä. (Axelin ym. 2015, 24-25.)

Alustavien hakujen ja aineistoon tutustumisen perusteella loin tutkimuskysymykset ja päätin, millä kriteereillä haen tutkimusaineistoa opinnäytetyöhöni. Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten kokemusasiantuntija ja kokemusasiantuntijuus on määriteltynä aineistossa?
2. Mitä on tutkittu kokemusasiantuntijoihin tai kokemusasiantuntijuuteen liittyen?

Alustavan prosessin perusteella päätin tutkia Suomessa julkaistuja aineistoja. Rajauksen tein siksi, koska halusin selvittää ilmiötä ja siihen liittyvää kotimaista keskustelua. Tarkoitukseni oli luoda kuvaa kokemusasiantuntijuudesta Suomessa. Muodostin tutkimuskysymyksistä hakusanat kokemusasiantuntija ja kokemusasiantuntijuus. Lopulta käytin vain yhtä hakusanaa kokemusasian*, joka kattoi nämä molemmat termit ja myös muut versiot sanasta. Tämä siksi, koska esihauissa olin jo törmännyt siihen, että opinnäytetyössä käytettävää aineistoa löytyy hyvin vähän. Alkuperäiseen tutkimusideaani, kokemusasiantuntijatoiminnan kartoittamiseen, olisin löytänyt hyvin vähän aineistoja ja niistä tutkimustulos olisi ollut hyvin suppea. Rajasin haun niin, että hakutuloksissa hyväksyttiin vain väitöskirjat, lisensoitetyöt ja vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit. Itse aineistonvalinnat tein siten, että hakujen tuloksista rajasin pois ne, jotka otsikon, aiheen tai tiivistelmän perusteella eivät sopineet aineistoksi. Tämän lisäksi tein manuaalisen haun, jonka perusteella hain relevanttia aineistoa opinnäytetyöhöni. Pois tuloksista jätin ne artikkelit ja tutkimukset, jotka olivat väärästä aiheesta tai tekstiin tutustumisen myötä eivät kertoneet haetusta ilmiöstä. Haussa jouduin myös karsimaan paljon elektronisia, AMK-tasoisia kirjoja. Opinnäytteissä kykenin rajaamaan nämä työt suoraan ulos tuloksista. Lehtiartikkelien kohdalla pois lukemisen syy oli yksinkertaisesti se, että lehti ei ollut tieteellinen julkaisu.

Tässä opinnäytetyössä käytin tietokannoista vain Finna.fi-tietokantaa. Tämän valinnan tein siksi, koska tästä tietokannasta löytyy kaikki Suomessa julkaistut tieteelliset artikkelit ja lisensoit- tai väitöskirjatutkimukset.

Hain Finna.fi hakupalvelusta hakusanalla: Kokemusasian*

Tällä haulla ja rajauksilla sain 84 osumaa, joista päällekkäisyyksien poistamisen, seulonnan ja kelpoisuuden tarkistamisen jälkeen jäljelle jäi 10 osumaa opinnäytetyön aineistoksi. Yhden hakutuloksista jouduin jättämään pois sen vaikean saatavuuden takia. Tämä artikkeli on Petri Karoskosken (2012) Sosiaalitieto-lehdessä julkaistu artikkeli: 'Pelkkä kokemus ei tee asiantuntijaa.' Tein myös manuaalisen haun ja sen pohjalta lisäsin opinnäytetyöni aineistoksi Päivi Risasen väitöskirjan: 'Toivoton Tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta'. Yhdeksästä osumasta yksi oli julkaisu Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015: Miten tästä eteenpäin? THL, työpaperi 20/2015, jossa neljä artikkelia liittyi kokemusasiantuntijuuteen. Näin ollen aineistossa kirjallisuuskatsauksen aineisto oli 10 tieteellistä artikkelia ja kaksi väitöskirjaa.

5.5 Kuvailun rakentaminen aineistosta

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa ajatuksena on tutustua valittuihin lähteisiin huolella ja tehdä vertailevan tutkimuksen kautta synteysiä etsittävästä aiheesta. Vertailu kohdistuu artikkelin perusteisiin, mitä on tutkittu, millä metodeilla on tutkittu, minkälaiset lähtökohdat tutkimuksessa on ollut, mitä on saatu lopputulokseksi. Nämä asiat käsitellään tarkkaan siksi, että vertailu, synteysi ja uusi näkökulma ei muodostu väärin lähtökohtien perusteella. Tätä voi kutsua myös kirjallisuuskatsauksen neljänneksi vaiheeksi. Tässä vaiheessa järjestetään ja tehdään yhteenvetoja valittujen tutkimusten tuloksista. Analyysi tehdään niin, että aineistoa järjestellään ja luokitellaan ja aineistosta etsitään myös yhtäläisyyksiä ja eroja.

Tämän jälkeen luodaan tuloksista synteysi. Ensimmäiseksi analyysivaiheessa kuvataan valittujen tutkimusten kirjoittajat, julkaisuvuosi, julkaisumaa, tutkimuksen tarkoitus, asetelma, aineiston keräämismenetelmiä, tutkimuksen kohdejoukko, otos, päätulokset, vahvuudet ja heikoudet. Toisessa vaiheessa aineistoa luetaan, tehdään merkintöjä aineistoista ja muodostetaan merkintöjen avulla luokkia kategorioita tai teemoja. Tässä vaiheessa etsitään tutkimuksista yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia, ryhmitellään ja vertaillaan ja lopulta tulkitaan niitä. Kolmannessa vaiheessa luodaan löytyneistä eroavaisuuksista ja yhtäläisyyksistä looginen kokonaisuus, jota kutsutaan synteiesiksi. (Stolt ym. 2015, 30-32.)

5.6 Tuotetun tuloksen tarkasteleminen

Opinnäytetyön viimeinen vaihe on aina tuotetun tuloksen tarkasteleminen. Tässä vaiheessa pohditaan tutkimuksen sisältöä ja menetelmiä ja arvioidaan sen eettisyyttä ja luotettavuutta. Tutkimuksen keskeiset tulokset kootaan ja tiivistetään ja niitä tarkastellaan suhteessa käsitteellistä, teoreettista ja yhteiskunnallista kontekstia. Tässä tutkimusosassa voidaan esimerkiksi kritisoida esitettyä tutkimuskysymystä, pohtia tulevaisuuden haasteita ja aiheita jatkotutkimukselle. (Ahonen ym. 2013, 297.)

Koska kirjallisuuskatsaus ei ole menetelmällisesti tiukka tutkimusmetodi, niin eettinen tarkastelu korostuu tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Eettisyyttä tulisi tästä syystä tarkastella tutkimuskysymyksen muotoilusta lähtien. Kun tutkimus raportoidaan mahdollisimman läpinäkyvästi ja johdonmukaisesti, niin se lisää sen eettisyyttä ja luotettavuutta. Kirjallisuuskatsauksen kaltaisen menetelmän käytössä on vaarana se, että tutkimuksen tekijän ennakoasenteet ja odotukset vääristävät tutkimusta ja sen tuloksia. (Ahonen ym. 2013, 297-298.)

6 Tulokset kirjallisuuskatsauksesta

Tässä kappaleessa käsitellään tutkimusaineistoiksi valikoituneiden artikkelien ja väitöskirjojen keskeisiä tutkimustuloksia. Analyysi on toteutettu aineistolähtöisesti. Tuon esiin, miten kokemusasiantuntija on määritelty aineistossa ja mitä tutkimuksissa on tutkittu liittyen kokemusasiantuntijoihin.

6.1 Artikkeleissa ja tutkimuksissa vain puolessa kokemusasiantuntija määritellään koulutuksen kautta

Tässä luvussa selvitän, miten kokemusasiantuntija ja kokemusasiantuntijuus määritellään aineistossa. Tuon esille ensiksi ne artikkelit, joissa suoraan määritellään kokemusasiantuntijuus. Sitten esittelen artikkelit, joissa kokemusasiantuntijuutta ei olla suoraan määritelty, vaan se täytyy päätellä artikkelin sisällöstä.

Ensiksi esittelen ne artikkelit, joissa kokemusasiantuntijuus on sanallisesti määriteltynä. Elina Linnanmäki (2017) artikkelissaan määrittelee kokemusasiantuntijan henkilöksi, jolla on oma-kohtaista kokemusta sairauksista, kuntoutumisesta ja palveluista. Hän määrittelee kokemusasiantuntijan yhdeksi asiakasosallisuuden muodoksi yhdessä esimerkiksi kehittäjäasiakastoiminnan tai asiakasraatien kanssa. Hän määrittelee myös sen, että kokemusasiantuntijat ovat koulutettuja. (Linnanmäki 2017.)

Meriluoto (2018) väitöskirjassaan esittää kokemusasiantuntija-termin monitulkinnalliseksi käsitteeksi, jolla viitataan laajassa merkityksessä henkilöön, joka on kohdannut sosiaalisia ja/tai terveysongelmia ja toimii nyt erilaisissa asiantuntijatehtävissä tukeutuen noihin kokemuksiinsa. Meriluoto myös toteaa sen olevan muotitermi, jota käytetään hyvin laajasti niin julkisella kuin kolmannella sektorilla. Tutkimuksensa tuloksena Meriluoto toteaa: ”Kokemusasiantuntijuuden käsite saa monia, ristiriitaisiakin merkityksiä käytännössä. Kentän toimijoilla on hyvin erilaisia näkemyksiä siitä, kuka kokemusasiantuntijana voi toimia, ja millaisia heidän tehtävänsä ovat. Siinä missä osa alan toimijoista liittyy kokemusasiantuntijan käsitteen ainoastaan kokemusasi-

antuntijakoulutuksen käyneeseen henkilöön — —, osa kokee koulutuksen ongelmallisiksi kynnyksiksi, ja jopa keinotekoisiksi valintaprosesseiksi — —. Niin ikä on epäselvää, ajatellaanko kokemusasiantuntijan edustavan tehtävässään itseään ja omia kokemuksiaan, vai laajemmin saman asian kokenutta joukkoa.” (Meriluoto 2018, 120, 123.)

Meriluoto (2016) artikkelissaan Mitä kokemusasiantuntijat edustavat - analyysi edustamisen politiikoista osallistumishankkeessa, määrittelee kokemusasiantuntijan seuraavasti: ”Kokemusasiantuntija-käsitteellä tarkoitetaan suomalaisella sosiaalialalla henkilöä, jolla on kokemusta tietyistä sosiaalisesta ongelmasta, ja joka on sen vuoksi kutsuttu toimimaan tämän ilmiön parissa työskentelevässä organisaatiossa.” Tässä artikkelissa kokemusasiantuntijaa ei määritellä koulutuksen kautta. (Meriluoto 2016, 135.) Päivi Rissasen (2015) artikkelissa Kokemusasiantuntija-toimintaa kehittämässä - kokemusasiantuntijan näkökulma käsittelee Mielen avain -hanketta ja siinä kokemusasiantuntijaksi määriteltiin kokemusasiantuntijakoulutuksen käynyt henkilö, jolla on omakohtaista kokemusta mielenterveys- ja/tai päihdeongelmasta, joko sitä sairastavana, siitä kuntoutuvana, palvelun käyttäjänä tai hänen läheisenään, ja jolla on halu auttaa muita tai kehittää palveluja kokemuksensa perusteella. (THL 2015, 239.)

Artikkelissa Tunnesidonnainen toiminnan säätely ja kokemusasiantuntijoiden sisäänpääsy sairaalaorganisaatioon. Päiväkirja-analyysin yhtymäkohdat Norbert Eliasin teoriaan todetaan: ”Termiä kokemusasiantuntija on kuitenkin käytetty jo pidemmän aikaa, vaikka termiin liittyykin eri merkitysvivahteita. Usein käsitteeseen liitetään ongelmista selviytymisen kokemukset sekä henkilökohtaisesti merkityksellisen tiedon jaettavuus ja lähiyhteisöjen tuntemus. -- Terveystieteiden kokemusasiantuntijuuden määrittelylle on yhteistä, että kokemusasiantuntijat nähdään kuntoutuneina, koulutuksen suorittaneina henkilöinä tai heidän läheisinään, joilla on palvelujen käyttöön, auttamismenetelmiin ja järjestelmän toimintaan liittyvää arkitietoa.” (Haapakoski ym. 2018, 41.)

Seuraavaksi esittelen ne artikkelit tai tutkimukset, joissa kokemusasiantuntijuutta ei ole määriteltä suoraan, vaan se löytyy aineiston sisältä. Artikkelissa kokemusasiantuntijan osallisuus mielenterveyspalvelujen kehittämisessä kokemusasiantuntijuus määritellään osallisuuden kautta. Osallisuus määritellään mahdollisuudeksi osallistua päätöksentekoon tasavertaisena kumppanina ammattilaisen kanssa sekä kokemusasiantuntijuuden hyväksymistä, huomioimista ja hyödyntämistä. Tässä tutkimuksessa tutkitaan kokemusarviointikoulutuksen käyneitä kokemusasiantuntijoita. (Hipp Ym. 2016, 288.)

Asiakasosallistuminen Tampereella: kokemusasiantuntijoita ja postinkantajia artikkelissa taas ei määritellä kokemusasiantuntijaa tai kokemusasiantuntijuutta ollenkaan. Artikkelissa käsitellään asiakasosallistumista Tampereen kaupungissa ja kokemusasiantuntijuus on lähinnä syno-

nyyminä asukasosallisuuden kanssa. (Kurkela & Airaksinen 2015.) Artikkelissa Kokemusasiantuntija mielenterveys- ja päihdepalveluissa - osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan väline? kokemusasiantuntijuutta ei määritellä sinänsä, vaan se tulee esille haastattelututkimuksen toteuttamisen kohdassa. Tutkimuksessa mukana olleet kokemusasiantuntijat ovat mielenterveys- ja päihdealan järjestöissä tai aikuiskoulutuskeskuksessa koulutettuja mielenterveys- tai päihdekuntoutujia. Artikkelissa kokemusasiantuntijuus ja kokemusasiantuntija oli sinänsä selvä lähtökohta, jota ei erikseen määritelty. (Auvinen, Palukka & Tiilikka 2019, 24.)

Myös Mielen avain -hankkeesta kirjoittanut Marjo Kurki (2015) määritteli kokemusasiantuntijuutta koulutusmallia esitellessään. Hän toteaa: ”Yksilö tarvitsee omakohtaisen kokemuksen rinnalle tietoja, taitoja ja valmiuksia, jotta hän voi toimia erilaisissa kokemusasiantuntijatehtävissä. Koulutus nähdään tärkeänä, sillä kokemusasiantuntijana toimiminen on vaativaa, ja siten teoriatieto on hyödyllistä kokemustiedon rinnalla.” Kokemusasiantuntija on siis kattavan koulutuksen käynyt omista kokemuksistaan kuntoutuja. (THL 2015, 246.)

Artikkelissa Kokemusasiantuntijat asiakaslähtöisyyttä rakentamassa Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä - palautteen antajasta kehittäjäkumppaniksi kokemusasiantuntijaa ei myöskään määritellä suoraan, mutta kokemusasiantuntijatoimintaa määritellään asiakaslähtöisyyden kautta. Heidän projektissaan kokemusasiantuntija oli koulutuksen käynyt henkilö, joka toimi monipuolisesti eri tehtävissä. (THL 2015, 252-253.) Artikkelissa Kokemusasiantuntijatoiminta osana palvelujärjestelmää ei myöskään määritellä termiä kokemusasiantuntija. Heidän projektissaan kuitenkin kokemusasiantuntijakoulutus oli vuoden mittainen ja monipuolinen. (THL 2015, 263.)

6.2 Yhteiskehittäminen kokemusasiantuntijatutkimuksen yleisimpänä näkökulmana

Tässä kohdassa tuon esille, mitä on tutkittu liittyen kokemusasiantuntijoihin. Petra Auvinen, Hannele Palukka ja Tiina Tiilikka (2019) artikkelissa Kokemusasiantuntija mielenterveys- ja päihdepalveluissa - osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan väline? esittelevät jaon kokemusasiantuntijuuden tutkimisessa. Heidän mukaansa kokemusasiantuntijuutta on pääsääntöisesti tutkittu voimaantumisen, yhteiskehittämisen ja hallinnan näkökulmasta. He itse määrittelevät tutkivansa kokemusasiantuntijuutta kulttuurisena ilmiönä ja hyödyntävänsä tässä sosiologista kulttuuritutkimuksen näkökulmaa. (Auvinen ym. 22.) Käytän tätä edellä mainitussa artikkelissa olevaa jakoa sillä erotuksella, että muodostan yhden lisäryhmän. Tässä ryhmässä on artikkelit, jotka ovat tehty voimaantumisen ja yhteiskehittämisen näkökulmasta.

Voimaantumisen näkökulmasta on tehty Päivi Rissasen (2015) väitöskirja Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Rissanen on tarkastellut tutkimuksessaan omia sairastumis- sairaala- ja kuntoutumiskokemuksiaan ja identiteetin muuttumista sairastu-

misen ja kuntoutumisen eri vaiheissa. Hän etsi vastauksia kysymyksiin, miten potilaan ja kuntoutujan identiteetit muodostuvat, miten kokemusasiantuntijan identiteetti rakentuu ja mitä oman kokemuksen tutkiminen on ja mitkä ovat sen mahdollisuudet ja rajat. (Rissanen 2015, 13-15.)

Eniten artikkeleita on kirjoitettu yhteiskehittämisen näkökulmasta. Kaisa Haapakosken, Kirsti Kasilan ja Tarja Kettusen (2018) tutkimuksessa Kokemusasiantuntijoiden sisäänpääsy sairaalaorganisaatioon. Päiväkirja-analyysin yhtymäkohdat Norbert Eliasin teoriaan pohdittiin, miten organisaatioon ja toimintaan sisään pääsyyn liittyvä prosessi muodostuu. Lisäksi artikkelissa tarkoituksena oli pohtia, millaisia ovat prosessin mahdolliset yhteydet Norbert Eliasin näkökulmiin. Tutkimuksen lähteenä käytettiin päiväkirjoja kuudelta kokemusasiantuntijalta, jotka toimivat ensimmäistä kertaa työssään sairaalaorganisaatiossa. Norbert Ellisin teoria liittyy ajatukseen sosiaalisesti muodostuvista tunteista, kuten häpeän tunteesta. Teorian mukaan käytöstopojen omaksuminen tapahtuu esimerkiksi häpeän tunteiden myötä. Tässä prosessissa ulkoisista pakoista muodostuu itseen liittyviä sisäisiä pakkoja. (Haapakoski & ym. 2018, 43-44.)

Yhteiskehittämisen näkökulmasta on kirjoitettu myös Elina Linnanmäen (2017) artikkeli asiakkaan ääni kuuluviin sotepalveluissa. Artikkelin keskiössä on asiakkaan osallistuminen sosiaali- ja terveyssektorilla omaan hoitoonsa ja palvelun suunnitteluun. Kokemusasiantuntijuus on tuotu esille tässä yhtenä osallistumisen muotona. (Linnanmäki 2017.) Kurkelan ja Airaksisen (2015) artikkeli tutki, miten Tampereen asiakasosallistuminen Alvari-järjestelmän kautta on onnistunut ja miten se on onnistunut täyttämään ne tavoitteet, jotka sille on asetettu. Myös tässä artikkelissa on yhteiskehittämisen näkökulma. (Kurkela ym. 2015, 184.)

Artikkelissa Kokemusasiantuntijan osallisuus mielenterveyspalvelujen kehittämisessä tutkitaan kokemusarviointikoulutuksen käyneiden kokemusasiantuntijoiden kokemuksia osallisuudesta mielenterveyspalveluiden kehittämisessä. Myös tässä näkökulma on yhteiskehittämisen näkökulma (Hipp ym. 2016, 288.) Samasta näkökulmasta kirjoittaa myös Marjo Kurki (2015) artikkelissaan Kokemusasiantuntijatoimintaa kehittämässä Mielen avain -hankkeessa. Artikkelin tarkastelee Mielen avain -hankkeessa mukana olleille kokemusasiantuntijoille tehtyä kyselyä, jossa selvitettiin kokemusasiantuntijoiden tehtävien määrää ja kokemuksia kokemusasiantuntijana toimimisesta (THL 2015, 249). Artikkelissa Kokemusasiantuntijat asiakaslähtöisyyttä rakentamassa Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä - palautteen antajasta kehittäjäkumppaniksi tarkastellaan Keski-Suomen sairaanhoitopiirin Kehittäjäkumppanuus - kokeilua. Kokeilussa kokemusasiantuntijat havainnoivat päiväsaitalan ja reumapoliklinikan toimintaa. He havainnoivat potilaan kulkua hoitajakson aikana ja selvittivät asiakkaan kannalta palvelujen kriittisiä pisteitä ja sitä, millaisia potilaan omahoitoa tukevia käytänteitä toiminnassa oli nähtävissä. (THL 2015, 253.)

Auvinen ym. määrittelivät tutkivansa kokemusasiantuntijuutta kulttuurisena ilmiönä ja hyödyntävänsä tässä sosiologista kulttuuritutkimuksen näkökulmaa. Kun heidän tutkimustaan tarkastellaan valitsemastani näkökulmasta, niin tutkimuksen näkökulma on myös yhteiskehittämisen näkökulma. Artikkelissa tutkitaan, miten kokemusasiantuntijat asemoivat itsensä päihde- ja mielenterveyspalveluiden hyödyntäminä asiakkaina suhteessa palvelujärjestelmään, sen palveluksessa oleviin ammattilaisiin sekä päihde- ja mielenterveyskuntoutujiin. (Auvinen ym. 2019, 21.)

Voimaantumisen ja yhteiskehittämisen näkökulmasta on kirjoitettu kaksi artikkelia. Rissanen (2015) tarkastelee kokemusasiantuntijakoulutuksen merkitystä, kokemusasiantuntijaksi kasvamista ja kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämistä kokemusasiantuntijan näkökulmasta (THL 2015, 239). Artikkelia on kirjoitettu voimaantumisen näkökulmasta ja osittain yhteiskehittämisen näkökulmasta. Artikkelissa Kokemusasiantuntijatoiminta osana palvelujärjestelmää tarkasteltiin Kokemuksesta oppia - vertaisuuden voima kokemusasiantuntijakoulutusta ja sitä mitä havaintoja siitä tehtiin. Artikkelia oli kirjoitettu voimaantumisen ja yhteistoiminnan näkökulmasta. (THL 2015, 263.)

Hallinnan näkökulman tuo esille Taina Meriluodon (2016 & 2018) väitöskirjatutkimus ja siihen läheisesti liittyvä artikkeli. Meriluoto tutkii väitöskirjassaan kokemusasiantuntijuutta etsien vastauksia kysymyksiin millaiset osallistumisen ja olemisen tavat tulevat mahdollisiksi kokemusasiantuntijahankkeissa, millaisten tekniikoiden avulla koulutukseen osallistuvista muodostetaan asiantuntijoita ja millainen merkitys näillä asiantuntijaistamisen tekniikoilla on demokratian näkökulmasta. Viimeisellä kysymyksellä Meriluoto etsii sitä, millaiseksi asiantuntijuus hahmotellaan osallistamishankkeissa, millaisiin järkeilyn tapoihin nämä asiantuntijuusrakennelmat kytkeytyvät ja miten niitä käytetään asettamaan ja toisaalta haastamaan osallistujien toimintamahdollisuuksien rajoja. Meriluoto pyrkii tutkimuksessaan hahmottamaan, miten näissä kokemusasiantuntijahankkeissa tapahtuu tiedon ja asiantuntijuuden uudelleenmäärittelyä ja mitä se merkitsee demokratialle. (Meriluoto 2018, 121.)

Meriluodon (2016) artikkeli Mitä kokemusasiantuntijat edustavat? - Analyysi edustamisen politiikoista osallistamishankkeissa on osa hänen vuonna 2018 valmistunutta väitöskirjaa. Tässä artikkelissa Meriluoto tutki sitä, kuinka edustamisen käsitettä ja määrittelyä käytetään osallistamisprojekteissa avaamaan, rajaamaan ja sulkemaan projektiin osallistuvien kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa projektin teemasta käytävään keskusteluun ja päätöksentekoon. Tutkimuskysymyksenä oli mitä kokemusasiantuntijoiden esitetään edustavan ja kuinka heidän edustajuutensa legitimoidaan, toisin sanoen, kuinka subjektin ja objektin välinen suhde rakennetaan. (Meriluoto 2016, 132, 135.)

7 Johtopäätökset

Tässä kappaleessa vastaan eritellysti tutkimuskysymyksiin. Johtopäätökset esittelen tutkimuskysymysten kautta. Tuon esille määrällisiä asioita artikkeleista ja tutkimuksista, minkä jälkeen luon synteessin aineistosta. Opinnäytetyössäni oli kaksi tutkimuskysymystä. Nämä tutkimuskysymykset olivat, miten kokemusasiantuntija ja kokemusasiantuntijuus on määriteltynä aineistossa ja mitä on tutkittu kokemusasiantuntijoihin tai kokemusasiantuntijuuteen liittyen?

7.1 Kokemusasiantuntijuuden määrittelyn moninaisuus ja monimerkityksellisyys

Etsin tutkimuskysymyksellä sitä, miten kokemusasiantuntijuus ja kokemusasiantuntija määritellään tutkimusartikkeleissa. Tämä tutkimuskysymys nousi siitä, kun tarkastelin alustavasti löytämiäni aineistoa. Ilmeni selvästi, että kokemusasiantuntijuutta määriteltiin eri tavoin ja myös sisältö erosi määrittelyissä toisistaan.

Artikkeleista löytyi viisi suoraa ja kuusi epäsuoraa määrittelyä kokemusasiantuntijuudesta. Yksi artikkeli ei määritellyt kokemusasiantuntijuutta ollenkaan. Lähes kaikki artikkelit määrittelivät suoraan tai epäsuorasti kokemusasiantuntijan sosiaali- ja terveysongelmien ja niistä kuntoutumisen kautta. Kuudessa artikkelissa kahdestatoista, eli puolessa, kokemusasiantuntijuus on määriteltä koulutuksen kautta. Yhdessä artikkelissa kokemusasiantuntijuus määriteltiin osallisuuden kautta ja toisessa asiakaslähtöisyyden kautta.

Kuudessa artikkelissa kokemusasiantuntijuus ja kokemusasiantuntija määriteltiin epäsuorasti ja yhdessä artikkelissa ei ollenkaan. Tutkimusaineiston perusteella esitän, että termi, sen sisältö ja sen käyttö ei ole vakiintunut. Aineistosta nousee esiin se, että kokemusasiantuntija määritellään oman projektin tai tutkimuksen lähtökohtien perusteella. Lisäksi se, että noin puolessa artikkeleja kokemusasiantuntijuutta ei määriteltä ollenkaan, kertoo termin ongelmallisuudesta. Mielestäni, jos artikkeli käsittelee kokemusasiantuntijuutta, se tulisi teoriaosuudessa määritellä tarkasti. Lisäksi ei pitäisi olla tilannetta, jossa käytettyä kokemusasiantuntija-termiä ei määritellä ollenkaan. Voin yhtyä Meriluodon (2018) väitöskirjassaan esittämään väitteeseen, jonka mukaan kokemusasiantuntijuuden käsite ei ole selvä ja se saa monia erilaisia merkityksiä. (Meriluoto 2018, 120, 123.). Tämä kertoo mielestäni juuri siitä, että kokemusasiantuntijuus ei ole terminä vakiintunut ja sitä käytetään varsin väljästi ja vapaasti.

Yhteistä määrittelyille on se, että kokemusasiantuntijuus määritellään sosiaali- ja terveysongelmien ja niistä kuntoutumisen kautta. Myös koulutus löytyi määrittelyissä yli puolesta artikkeleissa. Näiden perusteella kokemusasiantuntija voidaan mielestäni määritellä sosiaali- ja terveysongelmista kärsineeksi ja niistä kuntoutuneeksi ihmiseksi, joka on pääosin koulutettu kokemusasiantuntijaksi.

Olen määritellyt kappaleessa neljä kokemusasiantuntijuuden ja kokemusasiantuntijan prosessiksi, jossa oman kuntoutuksen ja koulutuksen kautta tullaan kokemusasiantuntijaksi. Määritelmäni mukaan, portaavat ennen kokemusasiantuntijaksi tulemistä ovat osallisuus ja vertaisuus. Toinen näkökulma on se, että kokemusasiantuntija nähdään kokemusasiantuntijakoulutuksen käyneenä henkilönä, jolta löytyy kokemusta sairastumisesta, kriisistä tai vaikeasta elämäntilanteesta ja jolla on tietoa tekijöistä, jotka ovat auttaneet toipumisprosessissa. Kun vertaan näitä määrittelyjä siihen, miten opinnäytetyöni aineistossa kokemusasiantuntija on määritelty, havaitaan selkeä ero. Aineistossa kokemusasiantuntijuus on vain puolessa tapauksista koulutukseen liittyvä asia. Lisäksi kokemusasiantuntijaprosessia eikä koulutusta olla eritelty mitenkään. Tämä kertoo mielestäni siitä, että kokemusasiantuntijuus on terminä selvästi monimerkityksellinen. Koulutuksen ja henkilökohtaisen kokemusasiantuntijuusprosessin puuttuminen määrittelyistä kertoo mielestäni siitä, että usein kokemusasiantuntijuus katsotaan muodostuvaksi pelkästään siitä, että toipuu ja kuntoutuu sosiaali- tai terveysongelmasta. Lisäksi aineiston koulutusmaininnoista muodostuu ajatus, että kokemusasiantuntijakoulutus voi olla mitä tahansa koulutusta. Ongelmaksi tämä muodostuu mielestäni silloin, kun haetaan kokemusasiantuntijuudelle arvostusta ja paikkaa sosiaali- ja terveysalan organisaatioissa. Ajatuksenahan on se, että kokemusasiantuntija on oman alansa ammattilainen ja toimii esimerkiksi työparina sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen rinnalla. Tämähän tarkoittaisi sitä, että kokemusasiantuntija olisi kehittänyt koulutus- ja kuntoutusprosessissa omat kokemuksensa ammattilaisuudeksi.

Kokemusasiantuntijuuden yhteiskunnallisiin lähtökohtiin peilattaessa määrittelyissä näkyy mielestäni kokemusasiantuntijatoiminnan lähtökohdat ja kehitys. Kokemusasiantuntijatermin erilaiset merkitykset kertovat prosessista, joka on lähtenyt liikkeelle kolmannen sektorin toiminnasta. Prosessin nykyinen vaihe voidaan esittää mielestäni kokemusasiantuntijuuden ammattilaisajatteluna. Tämän etenevän prosessin aikana on muotoutunut erilaisia käytäntöjä ja määrittelyjä kokemusasiantuntijuudelle. Tämä prosessi näkyy mielestäni opinnäytetyön aineistossa. Joko selvää määrittelyä ei ole tai määrittelyt ovat keskenään erilaisia. Jo 70-luvulta lähtevä ajattelu sosiaali- ja terveyssektorin asiakasosallisuudesta ja sen lisäämisestä palveluissa ja niiden tuottamisessa ei ole selvästi kehittynyt siihen muotoon, että se voisi olla osana julkisen sektorin rakenteita. Kappaleessa kolme olen tuonut esille, että kansalaisten osallistuminen ja sen kehittäminen on ollut suuri teema ja hyvin tuettu ajatus yhteiskunnassa. Myös esille tuomani lait ja säädökset tukevat tätä ajatusta. Ongelmaksi on muodostunut se, että poliittisia ja hallinnollisia käytäntöjä ei olla muutettu tukemaan tätä kehitystä. Myös asiakasosallisuus on ollut esimerkiksi sosiaalityön keskeinen ajatus. Rakenteita ei tässäkään olla muutettu siten, että asiakasosallisuutta voitaisiin kehittää ja tuoda osaksi järjestelmää.

7.2 Yhteiskehittäminen kokemusasiantuntijuuden näkökulmana

Toinen tutkimuskysymyksistäni pohtii sitä, mistä näkökulmasta kokemusasiantuntijuutta on artikkeleissa tarkasteltu. Tämäkin tutkimuskysymys nousi esiin aineiston tarkastelun myötä. Käytin Auvisen, Palukan ja Tiilikan (2019) artikkelissaan esille tuomaa pääjaottelua kokemusasiantuntijuuden tutkimisessa. Heidän mukaansa kokemusasiantuntijuutta on pääsääntöisesti tutkittu voimaantumisen, yhteiskehittämisen ja hallinnan näkökulmasta. (Auvinen & ym. 2019.) Jaottelen artikkelit ja tutkimukset ylätasolla tämän jaottelun mukaisesti. Pohdin tässä kohdassa myös sitä, mitä artikkeleissa tai tutkimuksissa on tutkittu tai tarkasteltu. Tämän jaottelun muodostan tutkimuskysymysten tai tutkittavan aiheen mukaan.

Opinnäytetyön aineiston perusteella seitsemän artikkelia on kirjoitettu yhteistoiminnan näkökulmasta. Yhteistoiminnalla tarkoitetaan sitä, kun kokemusasiantuntija toimii organisaatiossa yhteistoiminnassa alan ammattilaisen kanssa. Tässä yhteistoiminnassa idea usein on palveluiden ja hoidon kehittäminen kokemusasiantuntijoiden avulla. Puhtaasti voimaantumisen näkökulmasta on kirjoitettu yksi artikkeli ja voimaantumisen ja yhteistoiminnan näkökulmasta on kirjoitettu kaksi artikkelia. Voimaantumisen näkökulma liittyy kokemusasiantuntijaksi kasvamisen prosessiin. Kuntoutuja käy läpi henkilökohtaisen prosessin, jonka kautta tulee voimaantumisen kokemuksia. Kaksi aineistosta käsittelee aihetta hallinnan näkökulmasta. Hallinnan näkökulma voidaan määritellä niin, miten kokemusasiantuntijakoulutus ja kokemusasiantuntijuus näyttäytyvät yhteiskuntarakenteiden näkökulmasta.

Aineiston perusteella voi todeta, että artikkeleja ja tutkimuksia on kirjoitettu lähes yksistään yhteistoiminnan näkökulmasta. Kun otetaan mukaan ne artikkelit, jotka on kirjoitettu yhteistoiminnan ohella jostakin muusta näkökulmasta, näiden artikkelien kokonaismäärä on yhdeksän kahdestatoista artikkelista ja tutkimuksesta. Jäljelle jäävät Tiina Meriluodon artikkeli ja väitöskirja, jotka ovat kirjoitettu hallinnan näkökulmasta ja Päivi Rissasen väitöskirja, joka on kirjoitettu voimaantumisen näkökulmasta.

Vertailtaessa tutkimusten tutkimuskysymyksiä ja artikkeleissa esiin tulleita tutkittavia aiheita palveluiden kehittäminen oli keskiössä viidessä artikkelissa ja kokemusasiantuntijakoulutus oli keskiössä neljässä artikkelissa. Sen lisäksi yksittäisissä artikkeleissa oli keskiössä kuntoutujien identiteetin kehittyminen, asiakasosallistuminen ja kokemusasiantuntijatoiminta organisaatiossa. Opinnäytetyön aineiston perusteella voi siis esittää, että palveluiden kehittäminen ja kokemusasiantuntijakoulutus ovat asiat, joita pääosin on tutkittu.

Kappaleessa neljä tuon esiin näkökulman kokemusasiantuntijuuden prosessista, jossa prosessi nähdään etenevänä prosessina yksilöllisestä yhteisölliseen. Tämä palveluiden kehittäminen liittyy kokemusasiantuntijuuden prosessin rakenteistuneeseen vaiheeseen. Tämä on prosessin vii-

meinen vaihe. Kuntoutuja on prosessissaan edennyt yhteisöllisen vaiheen kautta rakenteistuneeseen vaiheeseen. Kutsuisin tätä yhteiskunnalliseksi portaaksi prosessissa. Kokemusasiantuntija kokee yhteisöllisen kokemuksen ja se voi saada hänet organisoitumaan jonkin asian puolesta. Tällä tasolla kokemusasiantuntija voi suunnata esimerkiksi palveluiden kehittämiseen palvelujärjestelmässä. Kun aineistossa siis tutkitaan palveluiden kehittämistä, tutkitaan kokemusasiantuntijuusprosessin viimeistä vaihetta. Kokemusasiantuntijakoulutus liittyy tiiviisti tähän kokemusasiantuntijaprosessiin. Koulutuksessa usein käydään läpi henkilökohtainen prosessi ammatillisen opetuksen rinnalla. Prosessissa usein koulutettava käy samalla kuntouttavaa prosessiaan läpi ja prosessin viimeisessä vaiheessa kokemusasiantuntijuus on muodostunut osaksi ihmistä. Koulutusta tutkittaessa tarkastellaan usein samalla kuntoutumisen ja ammattilaiseksi kasvamisen prosessia.

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta on hyvin ymmärrettävää, että artikkeleissa ja tutkimuksissa tutkitaan palveluiden kehittämistä. Ajatus asiakkaiden osallistumisesta palveluiden kehittämiseen on hyvin vanha, ja jo 2000-luvun alkupuolelta ajatusta on pyritty kehittämään systemaattisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Olen kappaleessa kolme tuonut esille sen, että kansalaisten osallistumisen kehittäminen ja asiakasosallisuus ovat olleet tärkeitä asioita yhteiskunnassamme. Myös esiin tuomani lait ja säädökset tuovat esille samaa asiaa. Tätä taustaa vasten on hyvin ymmärrettävää, että yhteistoiminta on pääosin tutkimusten näkökulmana. Kokemusasiantuntijakoulutuksen tutkiminen on myös ymmärrettävä asia, koska juuri koulutuksen ja sen kehittämisen kautta on pyritty luomaan rakenteita kokemusasiantuntijatoiminnalle.

8 Pohdintaa

Tässä kappaleessa pohdin omaa prosessiani opinnäytetyön tekemisessä, eettisyyttä teoreettisena käsitteenä ja peilattuna opinnäytetyöhöni. Mietin myös opinnäytetyön luotettavuuteen ja hyödyllisyyteen liittyviä asioita. Lopuksi esitän ajatuksiani aiheen jatkotutkimuksista.

Oma prosessini tässä opinnäytetyössä on kaksivaiheinen. Sain toimeksiannon KEIJO-projektista vuonna 2018, jolloin ajatuksena oli luoda kokemusasiantuntijuutta käsittelevä opinnäytetyö, jossa käytäisiin läpi kotimaisia ja ulkomaisia vertaisarvioituja artikkeleja, liseniaattitöitä ja tohtorin väitöskirjoja. Tarkoituksena oli löytää kokemusasiantuntijuuden eri ilmenemismuotoja ja pohtia kansainvälistä keskustelua aiheesta. Kun lopulta pääsin työni pariin toden teolla, niin alustavien hakujen perusteella huomasin, että ei löydy riittävästi aineistoa kokemusasiantuntijatoiminnan kartoittamiseen liittyvään tutkimukseen. Prosessissa päädyin siihen lopputulokseen, että tutkin Suomessa julkaistuja vertaisarvioituja artikkeleja, liseniaattitöitä ja väitöskirjoja. Lopulliset tutkimuskysymykset muodostuivat näiden hakujen perusteella. Koin prosessin aikana, että kaikkein tärkein osa prosessia on ollut metodin haltuun ottaminen. Nykyisellä

tietämyksellä aloittaisin aina tästä. Tutkimuksen tulosta ei voi koskaan ennalta määritellä. Laihat tulokset eivät aina tarkoita huonoa tutkimusta. Tutkimustulos voi olla myös se, että asiasta ei löydy tietoa tai tieto ei ole oikeanlaista tutkimuskysymykseen peilattuna. Koen, että loppu-tulos on tyydyttävä. Kävin aidosti kirjallisuuskatsauksen prosessin läpi muuttuvine tutkimuskysymyksineen ja kykenin luomaan opinnäytetyön, jossa tutkimuskysymyksiin on vastattu kattavasti ja löydetty myös uusi näkökulma.

Eettisyys tutkimuksessa korostuu niin tutkimuskysymyksen muodostamisessa, aineiston valinnassa kuin raportoinnissa. Eettisyyttä ja luotettavuutta voidaan parantaa siten, että koko tutkimusprosessi on läpinäkyvä ja johdonmukainen. Aineiston valinnan perusteiden kuvaus on myös luotettavuuden kannalta merkittävää. Eettisyyttä tutkimuksessa voidaan kutsua myös asenteeksi. Tutkimuksen alusta lähtien on otettava asenne, jossa valitaan eettisesti kestäviä menetelmiä. Kun tutkimuksen eri vaiheet raportoidaan hyvin selvästi ja tarkasti, niin se lisää eettisyyttä. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan eettisyys tutkimuksessa muodostuu siitä, että tutkimustyössä noudatetaan hyviä, tieteellisiä käytäntöjä: rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Samoja periaatteita täytyy noudattaa myös tulosten tallentamisessa, esittämässä ja arvioinnissa. Käytetään myös eettisesti kestäviä menetelmiä ja viitataan muiden tutkimuksiin arvostavasti ja asianmukaisesti (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Tässä opinnäytetyössä olen ottanut eettiset näkökohdat tarkasti huomioon. Esimerkiksi tutkimusprosessin olen tuonut esille huolellisesti. Tutkimuksen vahvuudet ja heikkoudet tulevat esille opinnäytetyötä lukiessa. Eettistä asennetta olen työssäni toteuttanut tinkimättömästi.

Luotettavuus tutkimuksessa perustuu siihen, että lähteiden hakuprosessi, lähteiden valinta ja tehtävät johtopäätökset on tehty tieteellisten periaatteiden mukaisesti. Aineistohaut tulisi tehdä niin, että niitä ohjaavat objektiivisesti, tutkimuskysymyksiin perusteella luodut hakusanat. Lähteiden valinnassa taas tulisi kriteerinä olla luodut tutkimuskysymykset. Luotettavuutta lisää myös vaiheiden tarkka ja selkeä esiin tuominen. Jotta johtopäätökset olisivat luotettavia, tulisi niiden perustua tutkimusaineistosta löydettyihin asioihin. Luotettavuus tulee myös siitä asenteesta, että tutkimuksella pyritään löytämään jotakin uutta. Tarkoitin tällä sitä, että ennakoasenteet eivät vaikuta tutkimukseen. Usein tutkimuksissa päädytään samoihin johtopäätöksiin kuin aiemminkin.

Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt luotettavuuteen. Tässä prosessissa olen ollut aidosti silmät auki ja ottanut vastaan sen aineiston, jonka olen löytänyt. Löytöni ja johtopäätökseni aineistosta on tullut puhtaasti aineistoa tutkimalla. Koen, että olen käynyt läpi aidon kuvailevan kirjallisuuskatsauksen prosessin. Näkökulma ja tutkimuskysymykset muotoutuivat lopulta aineistohakujen ja aineistoon tutustumisen kautta. Luotettavuutta heikentää yhden, artikkelin pois jättäminen saatavuusongelman vuoksi. Omassa tilanteessani en vain koskaan ehtinyt Pasilan kirjaston va-

rastoon tutustumaan ja kopioimaan artikkeleita itselleni. Yksi artikkeli ei olisi kuitenkaan muuttanut johtopäätöksiä kovinkaan suuresti. Lisäksi ajattelen, että olisin löytänyt joitain artikkeleja lisää manuaalisilla hauilla. En kuitenkaan usko, että tieteellisiä artikkeleja Finna.fi-haun ulkopuolelta olisi montaa löytynyt. Yleisesti olen tutkimusprosessissa pyrkinyt noudattamaan luotettavuuden varmistavia käytäntöjä. Tutkimusprosessin eri vaiheet olen esimerkiksi tuonut esille selvästi. Olen myös tehnyt topinnäytetyöni niin, että sen johtopäätökset perustuvat selvästi tutkittavaan aineistoon. Tässä olen tietoisesti pyrkinyt välttämään sitä, että ennakoasenteeni vaikuttaisivat tutkimustulokseen.

Tutkimustulokseni ovat hyödyllisiä. Opinnäytetyön johtopäätökset kertovat siitä, että kokemusasiantuntijuus ei ole määriteltynä aineistossa selkeästi ja yhteneväisesti. Häilyvä kokemusasiantuntijuuden määrittäminen johtuu mielestäni erilaisista ja toisistaan jopa ristiriitaisista kokemusasiantuntijakäytännöistä. Ongelma on rakenteellinen. Esimerkiksi KEIJO-projekti tekee työtä luodakseen kokemusasiantuntijakoulutuksen ja kokemusasiantuntijatoiminnan rakenteita. Tämänkaltaisen toiminta on hyvin tärkeää, koska rakenteiden luomisen ja vakiintumisen kautta toiminta yhtenäistyy. Opinnäytetyöni toi esiin myös, että pääosa aineistosta on tehty yhteiskehittämisen näkökulmasta. Tämä kertoo siitä, että kokemusasiantuntijatutkimuksen fokus on selvästi palveluiden kehittämisessä. Tämä johtopäätös tuo esiin sen, että tieteellisen tason artikkeleja ei ole kirjoitettu hallinnan tai voimaantumisen näkökulmasta juuri ollenkaan.

Kehittämisehdotukseni liittyvät tuleviin tieteellisiin tutkimuksiin, kokemusasiantuntijakoulutukseen, kokemusasiantuntijoiden asemaan ja kokemusasiantuntijoiden käyttöön risealalla. Opinnäytetyöni perusteella väitän, että kokemusasiantuntijuutta pitäisi Suomessa tutkia tieteellisellä tasolla enemmän. Lisäksi tämän tason tutkimuksia voimaantumisen ja hallinnan näkökulmasta tulisi tehdä enemmän. Se, miten kokemusasiantuntija ja kokemusasiantuntijuus määritellään tutkimusaineistossa, kertoo taas mielestäni siitä, että rakenteet ovat vielä osittain hakusessa. Tämän vuoksi tarvitaan mielestäni vertailevaa tutkimusta kokemusasiantuntijakoulutuksista ja kokemusasiantuntijakäytännöistä eri organisaatioissa. Tämä vertaileva tutkimus toisi esiin erilaisia käytäntöjä ja mahdollistaisi koulutuksen ja käytäntöjen yhtenäistämistä. Jotta kokemusasiantuntijat nousisivat suunniteltuun, aktiiviseen asemaan järjestelmän rakenteissa, tämä työ olisi välttämätöntä. Vain selkeä, hyvin suunniteltu ja kriittisen tarkastelun läpikäynyt koulutusjärjestelmä tekisi tämän mahdolliseksi. Kokemusasiantuntijoiden asema ja arvostus muuttuisi mielestäni juuri selkeän ja tunnustetun koulutuksen kautta. Prosessi on kuitenkin usein hyvin hidas. Rikosseuraamusalan kehittämisessä kokemusasiantuntijoilla voisi olla oma, tärkeä paikkansa. Tämä edellyttäisi mielestäni tiivistä, avointa ja myös kriittistä yhteistyötä rikosseuraamusalan ja kokemusasiantuntijatoiminnan välillä. Kriittisellä viittaamalla siihen, että käytäntöjen muodostuminen ja kehittäminen tulisi olla saumattoman yhteistyön tulosta.

Tässä yhteistyössä ja toiminnan kehittämisessä pitäisi olla myös vankilat mukana. Opinnäyte-työn tuloksiin vielä palaten, olisi tärkeää vakiinnuttaa termit kokemusasiantuntijuus ja koke-musasantuntija niin, että eri yhteyksissä puhuttaisiin ainakin pääpiirteittäin samoista asioista.

Lähteet

Painetut lähteet

Ahonen, S-M. Jääskeläinen, P. Kangasniemi, M. Liikanen, E. Pietilä, A-M. & Utriainen, K. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4), 291-301.

Axelin, A., Stolt, M. & Suhonen, R. 2015. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa Stolt, M. Axelin, A. & Suhonen, R. (toim.) *Kirjallisuuskatsaus Hoitotieteessä*. Turku: Turun Yliopisto, 7-22.

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Edita Publishing: Porvoo.

Hietala, O. Rissanen, P. 2015 *Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Kokemusasiantuntija -hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittäjiksi*. Helsinki: Unigrafia.

Hipp, K. Kangasniemi, M. Kuosmanen, L. & Vaaajoki A. Kokemusasiantuntijan osallisuus mielenterveyspalvelujen kehittämisessä. *Hoitotiede*. 2016, 28 (4). Oulu: Hoitotieteiden tutkimusseura HTTS r.y.

Kujala, E. 2003. Asiakaslähtöinen laadunhallinnan malli: Tilastolliseen prosessin ohjaukseen perustuva sovellus terveyskeskukseen. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tampereensis 914.

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.

Toivio, T. & Nordling, E. 2013. *Mielenterveyden psykologia*. 3., uudistettu painos. Edita: Helsinki.

Toikko, T. 2006. Asiakkaiden osallistuminen palveluiden kehittämiseen. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 3/2006. 13-22.

Toikko, T. 2012. Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampereen yliopistopaino: Tampere.

Sähköiset lähteet

Hallitusohjelma (2015) Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 20.8.2019. https://vnk.fi/documents/10616/1095776/Ratkaisujen+Suomi_FI.pdf/5f59e1a3-bfe8-47cb-a42f-6e18ee6a53a7/Ratkaisujen+Suomi_FI.pdf.pdf?version=1.0

Kokemukset käyttöön - kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125488/URN_ISBN_978-952-302-373-4.pdf?sequence=1

Kuntalaki 2015/410. Annettu Helsingissä 10.4.2015. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kuntalaki%2027#O2L5P27>

Kurki, M. Hurri, H-L. Kokkonen, M. Rätty, S. 2017. Kokemusasiantuntijakoulutuksen suositukset ja palkkiosuosituksset. Viitattu 21.8.2019. <http://www.kokemusasiantuntijat.fi/wp-content/uploads/2018/01/KoKoA-Koulutetut-Kokemusasiantuntijat-ry-koulutussuosituksset-PDF.pdf>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812. Annettu Helsingissä 22.9.2000. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Laurea-ammattikorkeakoulu. 2018. KEIJO-hanke: ”Ko-ke-mus-asian-tun-ti-ja puhuu samaa kieltä”. Viitattu 30.8.2019. <https://www.laurea.fi/ajankohtaista/uutiset/keijo-hanke-kokemusasiantuntija-puhuu-samaa-kieltakeijo-hanke-kokemusasiantuntija-puhuu-samaa-kielta/>

Perustuslaki 1999/731. Annettu Helsingissä 11.6.1999. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P14>

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Annettu Helsingissä 01.04.2015. Saatavina sähköisesti osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuolto-laki%201301#L1P2>

Tammelin, M. Kokemuksia sosiaalipalveluista. Kuntoutuksen työtoiminnan asiakasfoorumit Keski-Suomessa. Viitattu 20.8.2019. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80025/197ff535-0630-413d-bc64-c7c14a0ea3a3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 30.8.2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/fi-les/HTK_ohje_2012.pdf

Lähdeluettelo: Kirjallisuuskatsauksen aineisto

Airaksinen, J. Kurkela, K. 2015. Asukasosallistuminen Tampereella: kokemusasiantuntijoita ja postinkantajia. Viitattu 29.8.2019. <http://elektra.helsinki.fi.nelli.laurea.fi/se/k/0356-3669/43/2/asukasos.pdf>

Auvinen, P. Palukka, H. Tiilikka, T. 2019. Kokemusasiantuntija mielenterveys- ja päihdepalveluissa - osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan väline?. Viitattu 30.8.2019. <https://journal.fi/janus/article/view/66252/40484>

Haapakoski, K. Kasila, K. Kettunen, T. 2018. Tunnesidonnainen toiminnan säätely ja kokemusasiantuntijoiden sisäänpääsy sairaalaorganisaatioon. Päiväkirja-analyysin yhtymäkohdat Norbert Eliasin teoriaan. Viitattu 30.8.2019. <https://journal.fi/janus/article/view/64210/30874>

Hipp, K. Kangasniemi, M. Kuosmanen, L. & Vaaajoki A. Kokemusasiantuntijan osallisuus mielenterveyspalvelujen kehittämisessä. Hoitotiede. 2016, 28 (4). Oulu: Hoitotieteiden tutkimusseura HTTS r.y

Linnanmäki, E. 2017. Asiakkaan ääni kuuluviin sote-palveluissa. Viitattu 30.8.2019. <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2017/18/duo13914>

Meriluoto, T. 2016. Mitä kokemusasiantuntijat edustavat? - Analyysi edustamisen politiikoista osallistamishankkeissa. Viitattu 30.8.2019. <http://elektra.helsinki.fi/se/p/politiikka/58/2/mitakoke.pdf>

Meriluoto, T. 2018. Making Experts-by-experience. Governmental Ethnography of Participatory Initiatives in Finnish Social Welfare Organisations. Viitattu 30.8.2019.

https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60096/978-951-39-7603-3_vai-tos24112018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rissanen, P. 2015. TOIVOTON TAPAUS? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Viitattu 19.8.2019. https://kuntoutussaatio.fi/files/2116/Paivi_Rissanen.pdf

THL. 2015. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015: Miten tästä eteenpäin? THL, työpaperi 20/2015, 239. Viitattu 30.8.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129592/URN_ISBN_978-952-302-538-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Teoksesta THL 2015 Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015: Miten tästä eteenpäin? artikkelit:

Rissanen, P. 2015. Kokemusasiantuntijatoimintaa kehittämässä - kokemusasiantuntijan näkökulma.

Kurki, M. 2015. Kokemusasiantuntijatoimintaa kehittämässä Mielen avain -hankkeessa.

Grahn, K. Harjula, A. Kasila, K. Kettunen, T. Peränen, N. 2015. Kokemusasiantuntijat asiakaslähtöisyyttä rakentamassa Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä - palautteen antajasta kehittäjäkumppaniksi.

Laitila, M. Lassila, A. 2015. Kokemusasiantuntijatoiminta osana palvelujärjestelmää

Liitteet

Liite 1: Aineistohaku	36
Liite 2: Tutkijantaulukko	37

Liite 1: Aineistohaku

Tietokanta	Haun tarkennukset	Hakusana	Hakutulosten määrä	Valittu otsikon ja sisällön perusteella
Finna.fi	-Väitöskirja -Tohtorin väitöskirja -E-artikkelit -E-kirjat -Artikkelit -Tutkimusjulkaisut [AMK/YAMK/Progradu tasoiset julkaisut rajattu pois]	Kokemusasian*	84	10

Liite 2: Tutkijantaulukko

Tutkimuksen tai artikkelin otsikko	Tutkimuksen tai artikkelin tekijä tai tekijät	Tutkimuksen tai artikkelin julkaisuvuosi	Mitä on tutkittu tai tarkasteltu tutkimuksessa tai artikkelissa	Valintaperusteet
Asukasosallistuminen Tampereella: kokemusasiantuntijoita ja postinkantajia.	Airaksinen, J. Kurkela, K.	2015	Artikkelissa tarkasteltiin, miten Tampereen asiakasosallistuminen Alvarijärjestelmän kautta on onnistunut ja miten se on onnistunut täyttämään ne tavoitteet, jotka sille on asetettu.	Vertaisarvioitu artikkeli, jossa käsitellään kokemusasiantuntijoita. vf
Kokemusasiantuntija mielen-terveys- ja päihdepalveluissa - osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan väline?.	Auvinen, P. Palukka, H. Tiilikka, T.	2019	Artikkelissa tarkastellaan, miten kokemusasiantuntijat asemoivat itsensä päihde- ja mielenterveyspalveluiden hyödyntäminä asiakkaina suhteessa palvelujärjestelmään, sen palveluksessa oleviin ammatilaisiin sekä päihde- ja mielenterveyskuntoutujiin.	Vertaisarvioitu artikkeli, jossa käsitellään kokemusasiantuntijoita.
Tunnesidonnainen toiminnan säätely ja kokemusasiantuntijoiden sisään-pääsy sairaala-organisaatioon. Päiväkirja-analyysin yhtymäkohdat Norbert Eliasın teoriaan.	Haapakoski, K. Kasila, K. Kettunen, T.	2018	Artikkelissa pohdittiin, miten organisaatioon ja toimintaan sisään pääsyyn liittyvä prosessi muodostuu. Lisäksi artikkelissa tarkoituksena oli pohtia, millaisia	Vertaisarvioitu artikkeli, jossa käsitellään kokemusasiantuntijoita.

			ovat prosessin mahdolliset yhteydet Norbert Eliasın näkökulmiin.	
Kokemusasiantuntijan osallisuus mielenterveyspalvelujen kehittämisessä.	Hipp, K. Kangasniemi, M. Kuosmanen, L. Vaajoki A.	2016	Artikkelissa tarkastellaan kokemusarviointikoulutuksen käyneiden kokemusasiantuntijoiden kokemuksia osallisuudesta mielenterveyspalveluiden kehittämisessä.	Vertaisarvioitu artikkeli, jossa käsitellään kokemusasiantuntijoita.
Asiakkaan ääni kuuluviin sote-palveluissa.	Linnanmäki, E.	2017	Artikkelin keskiössä on asiakkaan osallistuminen sosiaali- ja terveyssektorilla omaan hoitoonsa ja palvelun suunnitteluun.	Vertaisarvioitu artikkeli, jossa käsitellään kokemusasiantuntijoita.
Mitä kokemusasiantuntijat edustavat? - Analyysi edustamisen poliitikoista osallistamishankkeissa.	Meriluoto, T.	2016	Artikkelissa tutkitaan sitä, kuinka edustamisen käsitettä ja määrittelyä käytetään osallistamisprojekteissa avaamaan, rajaamaan ja sulkemaan projektiin osallistuvien kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa projektin teemasta käytävään keskusteluun ja päätöksentekoon.	Vertaisarvioitu artikkeli, jossa käsitellään kokemusasiantuntijoita.
Making Experts-by-experience. Governmental Ethnography of Participatory Initiatives in Finnish Social Welfare Organisations.	Meriluoto, T.	2018	Väitöskirjassa tutkitaan kokemusasiantuntijuutta ja etsitään vastauksia kysymyksiin millaiset osallistamisen ja olemisen tavat tulevat mahdollisiksi kokemus-	Väitöskirja, jossa käsitellään kokemusasiantuntijoita.

			asiantuntija-hankkeissa, mil-laisten teknii-koiden avulla koulutukseen osallistuvista muodostetaan asiantuntijoita ja millainen merkitys näillä asiantuntijaista-misen teknii-koilla on demo-kration näkökul-masta.	
TOIVOTON TA-PAUS? Autoetno-grafia sairastu-misesta ja kun-toutumisesta.	Rissanen, P.	2015	Väitöskirjassa on tutkittu teki-jän omia sairastumis- sairaala- ja kuntoutumis-kokemuksiaan ja identiteetin muuttumista sairastumisen ja kuntoutumisen eri vaiheissa. Hän etsi vas-tauksia kysy-myksiin, miten potilaan ja kun-toutujan identi-teetit muodos-tuvat, miten ko-kemusasiantun-tijan identi-teetti rakentuu ja mitä oman kokemuksen tutkiminen on ja mitkä ovat sen mahdolli-suudet ja rajat.	Väitöskirja, jossa käsitellään kokemusasian-tuntijoita.
[Mielenterveys- ja päihdesuun-nitelma 2009-2015: Miten tästä eteen-päin? THL, työ-paperi 20/2015] Kokemusasian-tuntijatoimintaa kehittämässä - kokemusasian-tuntijan näkö-kulma.	Rissanen, P.	2015	Artikkelissa tar-kastellaan koke-musasiantunti-jakoulutuksen merkitystä, ko-kemusasiantun-tijaksi kasva-mista ja koke-musasiantunti-jatoiminnan ke-hittämistä koke-musasiantunti-jan näkökul-masta	Vertaisarvioitu artikkeli, jossa käsitellään ko-kemusasiantun-tijoita.

<p>[Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015: Miten tästä eteenpäin? THL, työpaperi 20/2015]</p> <p>Kokemusasiantuntijatoimintaa kehittämässä Mielen avain -hankkeessa.</p>	Kurki, M.	2015	<p>Artikkeli tarkastelee Mielen avain -hankkeessa mukana olleille kokemusasiantuntijoille tehtyä kyselyä, jossa selvitettiin kokemusasiantuntijoiden tehtävien määrää ja kokemuksia kokemusasiantuntijana toimimisesta.</p>	<p>Vertaisarvioitu artikkeli, jossa käsitellään kokemusasiantuntijoita.</p>
<p>[Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015: Miten tästä eteenpäin? THL, työpaperi 20/2015]</p> <p>Kokemusasiantuntijat asiakaslähtöisyyttä rakentamassa Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä - palautteen antajasta kehittäjäkumppaniksi.</p>	Grahm, K. Harjula, A. Kasila, K. Kettunen, T. Peränen, N.	2015	<p>Artikkelissa tarkastellaan Keski-Suomen sairaanhoitopiirin Kehittäjäkumppanuus -kokeilua.</p>	<p>Vertaisarvioitu artikkeli, jossa käsitellään kokemusasiantuntijoita.</p>
<p>[Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015: Miten tästä eteenpäin? THL, työpaperi 20/2015]</p> <p>Kokemusasiantuntijatoiminta osana palvelujärjestelmää.</p>	Laitila, M. Lassila, A.	2015	<p>Artikkelissa tarkasteltiin Kokeuksesta oppia - vertaisuuden voima kokemusasiantuntijakoulutusta ja sitä mitä havaintoja siitä tehtiin.</p>	<p>Vertaisarvioitu artikkeli, jossa käsitellään kokemusasiantuntijoita.</p>